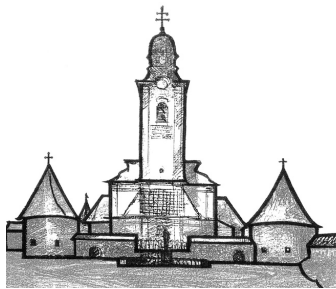

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XII. évfolyam 136. szám
2008. június

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti Bartók terembe

Gondolatok az örmény liturgiából

**„Krisztus, eleven tűz!
Lobbantsd lángra bennem
szereteted tüzét,
amelyet meggyújtottál a földön,
hogy égesse el lelkem szennyét,
tegye tisztává lelkiismeretemet,
és törölje el testem bűneit!
Gyújtsa fel ismereteid fényét szívemben!
(És irgalmazz...)”**

Szent Nerszesz imáját idézzük most is, főként arra gondolva, hogy a pünkösdi tűznek, mint az Isten-ismeret fényének kell világítania szívünkben, de ugyanakkor sohasem feledkezhetünk meg a bűnbánatról!

Dr. Sasvári László

**Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu**

A Fővárosi iroda nem, de a klub működik

Akárcsak az Örmény Kultúra Hete filmnapján, a Fővárosi Örmény Klub májusi klubdélutánján is a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat jóvoltából mutatták be a Pandzsuni, a jótévő örmény filmet. A film megtekintése előtt dr. Issekutz Sarolta elnök-asszonytól megtudtuk, több örmény dokumentum- és játékfilm fordítása is folyik.

Az elnök-asszony röviden és elismerően szólt az Örmény Kultúra Hete írott sajtó és rádiós visszhangjáról is. Kiemelte, hogy Pünkösöd hétfőn az m2 Membrán műsora is hírt adott róla, noha a rendezvényt sorozat kilenc napjának tizennyolc programja huszonkét percbe nem fért, férhetett bele. A júniusi klubnapon az m2 filmjét levetítik, és tervezik az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület megbízásából készült teljes filmanyag bemutatását is. Ez utóbbi filmet benevezik a kisebbségi dokumentumfilm-fesztiválra is.

Mivel a főváros felfüggesztette a támogatást, egyelőre hiába cseng a telefon a Fővárosi Örmény Önkormányzat irodájában, bezárták. Nyár közepére talán rendeződik a helyzet, addig az egyesület üzenetrögzítő telefonján lehet találkozást egyeztetni. Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteket Magyarországon csak azok kapják júniustól, akik a három hónapon keresztül közreadott Felhívásra visszajelezték igényüket. Mivel a füzetek példányszámát lecsökkentették, akik nem küldtek visszajelzést, automatikusan lekerültek a listáról. Természetesen olvasóink utólag is kérhetik a füzeteket, amennyiben kitöltik és visszaküldik a Felhívást, a nyilatkozatot. A határon túli magyaroknak is nagyon fontos kiadvány megjelentetése több mint négy millió forintba kerül évente. Ezért szükség lenne, hogy az ország határain be-

lül élők tehetségüknek megfelelően minél többen vállalnák a lap kiadásának anyagi támogatását is.

Évek óta hagyomány, hogy Világosító Szent Gergely ünnepén a szamosújváriak visszavárják az Erdélyből elvándorolt örmény származásúakat. Az idén június 7-én, szombaton. Szállás a Téka művelődési központban egy éjszakára 2500 Ft, szállás és vacsora 3500 Ft, szállás és reggeli 3000 Ft egy főnek. Az utazást egyénileg kell megoldani.

Az augusztusi erdélyi egy hetes barangolásra is lehet még jelentkezni.

Az Örmény Kultúra Hete utolsó napján, a Fészek Klubban részletek hangzottak el a marosvásárhelyi Örmény Látó esten Antonia Arslan: Pacsirtavár című genocídiumi időkről szóló családtörténetéről. A könyvbemutató a júniusi klubműsoron szerepel, akárcsak Az erdélyi örmény konyha, fűszerezve című könyvé is.

–ba–

A film nagy tapsot kapott a közönségtől

Örmények gyökerei

Hazánkban ma az örmény az egyik legkülönlegesebb nemzetiség. „Sokan a honfoglalókkal jöttek a Kárpát-medencébe – meséli a hagyományt idézve Issekutz Sarolta, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke. – Egy 13. századi oklevél megemlíti, hogy Esztergom városában saját negyedükben élnek az örmények. Később azután teljes mértékben beolvadtak a magyarságba.”

Azok közül, akik ma Magyarországon örménynek, örmény gyökerűnek vallják magukat, a legtöbben okkal mondhatják, hogy őseik a 17. században, főként 1672-ben – a török fenyegetése elől menekülve – kerültek Erdélybe. Onnan azután eleinte családonként, utóbb pedig a trianoni békediktátum, majd a második világháború fejleményeit félve, ezrével települjenek át országunk mai területére. Néhány örmény család már korábban, a legkegyetlenebb, 1915-ben kirobbant örmény genocídium elől menekült a Kárpát-medencébe.

Issekutz Sarolta szerint az „erdélyi” örmények száma meghaladja a tízezret. Nyelvüket már csak kevesen beszélik, de hagyományaikat máig igyekeznek megőrizni. Magyar, valamint részben örmény nyelvű folyóiratokat adnak ki (Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek és Armenia), kiállításokat, előadásteket, tudományos konferenciákat szerveznek, évenként megtartják az Örmény Kultúra Hete rendezvénysorozatát.

Mint Zsigmond Benedek armenológus hangsúlyozza: az örmény sokszínű nyelv. Az a néhány száz férfi és nő, aki ma is ismeri, beszéli egy vagy több élő változatát, az utóbbi két-három évtizedben választotta otthonául Magyarországot.

Bármikor érkeztek is, a magukat örménynek, örmény gyökerűnek vallók jól tudják: kereskedő, politikus, mesteremben eleik jelentős szerepet játszottak Magyarország történetében. Hazánkban ma is több örmény kulturális egyesület és egyház működik. Ezt egyebeken kívül a régiek ideérkezteként időpontjában meg a nyelvismeretben, nyelvhasználatban mutatkozó különbségek magyarázzák.

Az örmény katolikus egyház több száz éves távoli és nyolc évtizedes közelmúltjára tekinthet vissza. A budapesti Orlay utcai örmény katolikus templomban Fülöp Ákos atya örményül olvassa a liturgia szövegeit, és magyarul hirdeti az igét. A résztvevők vagy emlékeztetőből, vagy kis füzetekből követik a szertartást, válaszolnak a papnak, éneklnek a dallamokat. A kottasorok alatt örmény betűkkel és – az atyát diakónusként segítő Zsigmondnak köszönhetően – latin betűs fonetikus átírással is szerepel a szöveg. Ki-ki a nyelvismeretének foka szerint döntheti el, hogy melyiket olvassa.

Az armenológus még hozzátézi: „Akármilyen jól elboldogul valaki mai örmény nyelvi környezetben, a liturgia őrmény fogalmazását már aligha értheti. A mise szövege és a mai örmény nyelv között lényegesebb különbség mutatkozik, mint a Halotti beszéd és napjaink nyelve között.” Zsigmond Benedek nagy fába vágta a fejszéjét: kétnyelvű versantológiájának kiadása után most újabb kötetek, valamint az örményekről szóló további kiadványok megírására, szerkesztésére készül. Munkáival nagyban segíti a hazai örményeket identitásuk megőrzésében.

Daniss Győző

(Megjelent: National Geographic, 2008 március)

Tótfalusi örmény betűi

Az Örmény gyökerek című írásukat olvasva, és főképpen annak illusztrációit látva felidéződött bennem, hogy Tótfalusi (másképpen: Misztótfalusi) Kis Miklós – a maga korában, a 17. század végén európai hírt szerzett nyomdász és betűmetsző – egyebeken kívül a Kaukázus vidékén élő népek írásaihoz is készített betűket.

Némi utánajárással azt is sikerült megtudnom, hogy erdélyi hazánkfianak hollandiai tartózkodása idején a grúz és örmény nyomdabetűk megalkotásában is nagy szerep jutott. Amint egy svéd diplomatának írta 1688-ban, a grúz nyomdabetűkkel készített mintanyomata mellékleteként, a grúz betűk elkészítésében nagyban segítette, hogy munkája során gyakorlatot szerzett egyebek közt a latin, a német, a héber, a görög, a kopt, az egyiptomi és kiváltképpen az örmény betűk metszésében. Vannak arra vonatkozó adatok is, hogy az

A kódex a Vatikáni Könyvtár XXV-ös számú örmény kódexe

örmény betűket Misztótfalusi a megelőző évben, az amszterdami örmény kolónia vezetőinek kérésére alkotta meg.

Kory Iván

Megjelent: National Geographic Magyarország, 2008. május

(Szerkesztői megjegyzés: Molnár József: Misztótfalusi Kis Miklós örményeknek tett szolgálatai címmel jelent meg tanulmány e témában az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetekben 2006 novemberétől 2007 májusáig)

Lászlóffy Aladár

Százéves jövőmondó

Muszadagok, golgoták,
sosem tanul a világ,
hullámaival az ember
magát fojtja, mint a tenger,
sebeit magától kapja,

Krisztusát is megharapja,
mint a feltépett erek
Muszadagok, lágerek,
szögesdrót és lövészárók,
míg az élet elszívárog.

Ilia Mihály „Háromszéki anekdotika”

Ez egy frissen megjelent könyvnek a címe, szerzője *Tömör Péter* színi rendező, író, dramaturg, aki ma Veszprémben él. De a könyv nagyobbik része arról a világról szól, melynek kezdeteinél ott volt a szerző is, a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör című lap 1968-as indulása, pontosabban annak az író-újságíró gárdának a föllépése, mely a kolozsvári egyetemről a még nagyon új diplomával egy székely-földi város életében irodalmat teremtett, újságot írt. Föllépésük sem a romániai magyar irodalomban, sem pedig a magyarországi irodalmi életben nem maradt nyomtalanul, ez utóbbi majdnem hihetetlen, de igaz. Ennek a szentgyörgyi csoportnak olyan írói formálódtak a napilapnál, mint *Farkas Árpád*, *Csiki László*, *Vári Attila*, *Magyari Lajos*, *Czegő Zoltán*, de már korán melléjük számítható lett a fiatalabb korosztályba tartozó *Bogdán László*, és nem a hatásuk nélkül indult onnét *Markó Béla* sem. Mint minden irodalmi indulásnak, ennek is később kialakultak a legendái, melyek korjellemzők lettek, az egyéni útról meg a korszak kisebbségi életéről, a nagy politikai szorításokról adnak képet, igazat és jellemzőt, néha vidámat még a szomorúságban is.

Ezeknek a történeteknek darabjait már olvashattuk a maguk sajátos szem-szögéből más szerzőknél is, például Csiki Lászlónál nagyobb áttételekkel a prózában, Bogdán Lászlónál regényben és versben, Vári Attila elbeszéléseiben, *Sylvester Lajos* és *Dali Sándor* publicisztikájában.

Ez utóbbi kettő mint szerkesztő, illetve Sylvester mint színházigazgató a Szentgyörgyre került fiatalok mentorai voltak. A fiatal irodalmi csoportot a jellegzetes székelyföldi város különös tehetségű, néha külön, de nagyon művelt értelmiségű alak-

jai vették körül, ők voltak az első olvasók, a hely szellemének megértetői, az erdélyi magyar vidék hagyományainak megtartói, a botladozó civil életben gyakorlta a mecénási segítők is. Szinte minden emlékidéző írásban ott van *Dr. Darkó Zsigmond* neve (akit persze csak Darkó Zsigának hívtak), aki nyelv-tudásával, színházi tájékozottságával, irodalmi olvasottságával és nagyvonalú patronusi szerepével a magyar irodalom nagy befogadója és inspirálója volt.

(Nem csak azért szerette a színházat, mert színésznők voltak benne, de azért is.) *Dr. Komáromi Mihály* nőgyógyász orvos, aki alig volt idősebb ennél a Szentgyörgyre települt nemzedéknél, aki a keserves nemzetiségi életnek korrigálását úgy vélte megoldani, hogy a mörცი viadok magyart játszotta, miközben szép könyvtára, hihetetlen versmemorizáló hajlama (és előadókészsége) kiragadta a fiatal irodalmárokat a napi robot egyhangúságából. (Magam úgy tudom, hogy Komáromi Mihály is regényalakként mozog *Bálint Tibor* prózájában.) De a kovásznai *Szurkos István* doktor, a kézdivásárhelyi jeles céhtörténész, múzeumigazgató, *Incze László*, a remek színész és színigazgató *Dukász Anna* és még sokan mások, színészek, tanárok, képzőművészek álltak ennek az irodalmi kis csoportnak az inspirálói között. És ott volt őslakosként *Veress Dániel*, aki színházi dramaturg volt (börtönviselt, ami inkább pedigének számított), nagy könyvtárával, állandóan izgatott olvasási buzgalmával jó példa lehetett a fiatalok előtt. Veress különben nem méltatott a szakma részéről, pedig a Wesselényi Miklósról, Miikes Kelemenről, Kemény Zsigmondról, az erdélyi emlékirat-irodalomról, Németh

Lászlóról szóló tanulmányaival jelentős munkát végzett. (Ez utóbbival való levelezést már halála után jelentették meg. Hatalmas levelezés maradt utána, magam kb. 300 levelet váltottam vele, minden levele külön tanulmány volt.) És persze ezt az irodalmi gárdát a politika erőszakszervezete révén inzultálta is. Ennek a világnak egy különös figurája volt a helyi szeku főnöke, bizonyos Hankes elvtárs, aki ugyan-csak színházkedvelő volt és furcsa módon olvasott ember, aki nagyon jó beszélt magyarul (a legenda szerint csángó családból származott), ott ült gyakorta az írók kedves éttermében-kocsmájában a Sugásban, és hallgatta meg figyelte a rábízott nyáját.

Páskándi Géza drámájának mozzanata volt ez eleven valóságban, írói kitalálás nélkül. Amikor Tömöry könyvét a napokban elolvastam, a magam emlékei is föltolultak bennem erről a világról. A legenda megszépíti a fájdalmas történeteket is. Tömöry könyve csak a címében anekdotika, a régi történeteket egybevonja a mostani élete történéseivel, bár amaz a fiatalsága ideje volt, nem látszik nagyon vidámnak. Alakok, történetek bukkannak elő könyvében, korszakot idéz a kelet-európai múltból, amelyet mi is éltünk, de amelyről éppen az elzárttság idején kevés élménye volt a hazai olvasónak. Érdeemes ismerkedni vele. (Megjelent: *Bárkaonline* 2008.05.21.)

Fővárosi Örmény Klub

2008. június 19. csütörtök 17 óra

Budapest, Magyarok Háza, Bartók terem (V. kerület, Semmelweis u. 1-3. I. em.)

Program:

Könyvbemutatók és filmek az Örmény Kultúra Hete kínálatából

Gross Arnold (Kiadó: Gross Arnold és a Medence Gyoport Bt., 2008), képekönnyv (120 db mű, ebből 100 db eredeti méretben bemutatott rézkarc és linómetszet) – Bemutatója a szerző

Örmény Kultúra Hete (film az M2 Membrán c.műsorából)

Antonia Arslan: Pacsirtavár (családragény az örmény népi társról)
Fordította: Király Kinga Júlia, Kiadó: Mentor, 2008 – Bemutatója *Kali Kinga*

Örmény Kultúra Hete – (film a Rondó nemzetiségi magazinból)

Erdélyi örmény konyha, fűszerezve

Bemutatója *dr. Issekutz Sarolta*, a könyv szerkesztője

A bemutató után a szerzők dedikálják könyveiket

Rendező: Budapest Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat
Támogató: Fővárosi Örmény Önkormányzat, Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület

A könyvek a helyszínen megvásárolhatók

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról

23. rész

A Moldován család története még jó néhány oldalon olvasható lesz, de nem tudok szó nélkül elmenni a tény mellett, hogy a családalapító Moldován János kedves feleségét ugyanúgy hívták, ahogyan engem is kereszteltek, vagyis Kovács Juliannának.

Az igazság az, hogy mivel „romantikusabb” hangzású volt számomra a Júlia – már csak Rómeó és Petőfi Júliája miatt is –, önhatalmúlag megrövidítettem a nevem, alkalmat teremtve családtagjaim és barátaim számára, hogy ne csak február 16-án köszöntsenek fel, hanem május 21-én is.

Így legalább többször beszélgethetünk, énekelhetünk egy egy pohár itóka mellett...

A *Moldován Lajos* javaslatára a Magyarlápósról szóló, ismertető dolgozatnak kedvező a fogadtatása.

„Bennem is felmerült a kérdés – írja régi munkatársam és barátom *Böske* tanító néni –, vajon a magyarországi, erdélyi, stb. olvasók tudják-e merre van ez a Magyarlápos? Egy nagyon fontos kérdésre kaptunk választ. Ismeretlenül is gratulálok a felvetéshez, és köszönet érte!” – Szerény tudásommal kiegészítem az ott olvasottakat.

Magyarlápós monográfiájából másolom a következőket: 1848-ban 160 főből nemzetőrsége volt a községnek. Tisztjei *Técsi Samu* százados, *Bak Ferenc* főhadnagy, *Misz Lajos* és *Csonka Samu* alhadnagyok, *Séra György* és *Voith Jakab* őrmesterek, *Gáspár József* zászlótartón kívül 13 tizedes, 13 altizedes, egy dobos.

Ez év szeptemberében az idevaló ifjúság honvédek csapott fel, köztük volt a szabadságharcban vitézségi érdemrenddel kitüntetett *Benkő József* és a nagylaki s főleg a szeghegyi csata hőse és társaiért magát feláldozni akaró történelmi alak: *Szász Dániel*.

1848. november elején *Dimbul* fenyegette a községet oláhjaival, melynek dühétől a *Katona Miklós* féle sereg egy erre húzódó csapata mentette meg, de *Sziebert János* sebészt, *Moldován Ferenc* jegyzőt, *Sánta Józsit* s még többeket a *Dimbu* vezette lándzsás oláhság elfogta, és Felső Szöcsön kegyetlenül lemészárolta...

A *Moldován Ferenc* jegyző sírja és keresztje megtalálható a római katolikus sírkertben. Láttam.”

Ez a közlés arra is rávilágít, hogy nem *Moldován János* volt az első Magyarlápósan otthonra talált e nevet viselő örmény, hanem esetleg éppen azért ment oda piacot keresni, mert oda már voltak kapcsolatai.

Nem lehetetlen, hogy a *Voith* család volt az összekötő kapocs, hiszen Szászrégenben volt pap *Vojth Simon*, aki ott keresztelte meg dédnagyanyámat, *Kolozsvári Karolinát*, majd valószínűleg ő ajánlotta be „nevelőnőnek” *Voith* gyógyszerészékhez a kislány mellé.

A meggyilkolt, néhai Moldován Ferenczel való esetleges rokonságra vall az is, hogy *Moldován János* harmadik fiát Ferencnek keresztelteti.

Böske az első világháború bizonyos láposi eseményeiről is beszámol, hogy kiegészítse ismereteinket. „Ezeket az eseményeket Kalmár János: *Ködön át a mármarosi bércék című regényéből* idézem” – írja.

(Kalmárék is a magyarláposi örmény-magyarok sorát gyarapították. Ez évi áprilisi számunkban Moldován Lajos az általa készített gyönyörű térképen 9-es számmal jelölte lakóházukat. B.K.J.)

Sajnos a regényben leírtak hitelesek. Anyai nagybátyám az 1900-ban született *Duna Sándor* is a vásárban volt nagyapámmal, aki tímár lévén a feldolgozott bőrből bocskorokat árult a környék lakosságának.

„1918. december 3-a. A tőkési erdészeti hivatal, az uradalmat, a paplakot és jó néhány polgári házat a környező falvakból felsereglett, éhező és kétségbeesett tömeg feldúlta.(...) Erzsébetbánya Tőkéstől 20 km-re van bent a hegyek között. A bánya a mindenkori kincstár tulajdona. A bányavároska vonzó célpontja lehet a fosztogatóknak. A polgárok félttek, és segítséget kértek.

Nagybányán állomásozott a csatarendben visszavonuló Székely hadosztály. Az éj folyamán átjött egy szakasz a Rotundán, és állást foglalt Erzsébetbánya bejáratánál. Harminc katona, két altiszt és a parancsnokuk hadnagyi ranggal.

A katonák láttára a fosztogatók hada megtorpant.(...)

Másnap december 4. csütörtök. Magyarláposon hetivásár és a vásár alkalomával népgyűlés, amelyen a Gyulafehérváron résztvevő küldöttség tart majd beszámolót, az ott elhangzottakról, Erdély hovatarozásával kapcsolatban. Több ezer ember várható a környék falvaiból. Alapos a polgárok félelme! Megismétlődhet, ami Tőkésen történt és Erzsébetbányán nem sikerült. Kéri a parancsnokságtól a fegyveres védelmet. A parancsnokság Láposra irányítja az Erzsébetbányán állomásozó különítményt. Meg is érkeznek úgy 10 óra körül.

A nagygyűlés a piactéren már javában folyik. A rendezők, a helyi románság prominens képviselői rendfenntartó karszalagos embereket állítanak, megtiltanak mindenfajta provokációt. Biztosítják a község módos polgárait, hogy nem történik semmi bántódásuk... de a piactér fölé magasodó községháza padlásáról egy lövés dörren, az első szekéren ülő őrmestert halálos találat éri. (...) Az egész pillanatok alatt történt. A négyévi gyilkos háborút túlélő katonákban már az ösztönök automatizmusa dolgozik. A két gépfegyver elkezd keletelni. Egyenest bele a tömegbe, aztán szuronyt fel, az épületet megrohamozni, a benntlévőket felkoncolni!...

Összesen 170 halott, számtalan sebesült, abszolút többségük ártatlan ember.”

Amit még az emberektől hallottam, ami szintén hiteles. Az akkori bíró *Szász Antal* odament a parancsnokhoz, aki a kivégző osztagot vezényelte, mert már fel voltak sorakoztatva a halálra ítélték. Azt mondta, és kigombolta az ingét:?

Parancsnok úr! Előbb ide lövessen, mert maguk elmennek, de itt vérfürdő lesz! Belátva az igazságot felfüggesztették a kivégzést, és elvonultak, magukkal vivén a halottaikat, és a sebesülteket. A Szász Anti bácsi házában falán lévő márványtábla előtt ma is tisztelettel állnak meg az életben maradtak utódai, és nemcsak ők.

Ezt az eseményt a pécsi unokbátyám *Dr. Breuer* birtokában levő történelem-könyvben is olvastam.

Ez a véres történet megrendítette akkor egész Európát!

A történetnek sajnos volt folytatása. A véres csütörtökre 1920-ban következett a megtorlás.

Folytatjuk

Udvarhelyi Éva Tessza

„Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt”¹

5., befejező rész

Isabella Manassarian (22 éves) Örményországból érkezett. 2006 szeptemberében jött Budapestre, hogy mesterdiplomát szerezzen politológiából a Közép-Európai Egyetemen². Egy évig marad Magyarországon. Mielőtt Magyarországra jött, hét évig Egyiptomban élt. Mivel egész életét különböző nemzetközi közegekben élte, az identitás keresése fontos szerepet kapott az életében, egészen kisgyerekkora óta.

Imádok tanulni, imádok új tudást szereznii. Olyan vagyok, mint egy szivacs, magamba akarom szívni az információt. Mivel nemzetközi közegben élek, tudom, hogy az emberek folyamatosan jeleket kapnak a kultúrámról, az országomról. A Kairói Amerikai Egyetemen, mielőtt én odamentem, valószínűleg senki sem hallott még az 1915-ös örmény népirtásról. Ez tabutéma volt. Egyiptomban nem nagyon beszélnek erről. De én minden dolgozatomat valahogy összekapcsoltam Örményországgal. Néhány napja az egyik amerikai barátom a CEU-n azt mondta nekem: „Elegem van, hagyjál ezzel! Legalább egy napig ne hozz fel örmény példát,

amikor valamiről beszélünk az órán!” De ha elmondhatok dolgokat, most is megteszem. Az embereknek tudniuk kell. Az emberek nem tudnak eleget. Azok a dolgok, amiket az emberek ismernek, nem igazán jellemzik a kultúránkat. Volt kommunista országnak vagyunk bélyegezve. Ez az, amit az emberek tudnak rólunk. De mi többek vagyunk ennél.

Úgy érzem, hogy itt élek. Van itt egy lakásom. Valószínűleg, ha a kollégiumban laktam, akkor nem érezném ezt a kötődést. De van egy saját lakásom, elmegyek befizetni a számláimat, bizonyos szempontból részt veszek a napi rutinban. Megveszem az újságomat.

És bár lakóhely szerint ide tartozom, kulturálisan, úgy tűnik, nem igazán. Nagyon nehezemre esik az utcaneveket megjegyezni. Csak azt tudom, hogy egyenesen kell mennem, aztán jobbra, balra, aztán fel kell szállni a villamosra, és a harmadik megállónál le kell szállni. Szóval mindig számolni kell. Így aztán felszállok a villamosra: az első megállót elhagytuk, oké, a másodikat is, a harmadiknál leszállok. Ami a városnézést illeti, mindenhol jártam már Budapesten, de amikor csak időm engedi, megint elmegyek valahova. Nagyon szeretek múzeumba járni, ezért, ha van időm hétvégeként, megpróbálok elmenni valahova. Eddig háromszor voltam a budai várban. De ezen kívül nem nagyon van sok szabadidőm, hogy járkáljak. Próbálok, amennyit tudok, de a legfontosabb, hogy diplomát szerezzek. Próbálok utazgatni is, de eddig csak Egerbe és Veszprémbe jutottam el. Ez azért valami.¹

Még mindig érnek nagy megrázkódások. Főleg, amikor nem tudok emberekkel kommunikálni. Például sokkal könnyebb angolul beszélőket találni az V. kerületben. Valamilyik nap az Őrs vezér téren voltam, leszálltam a metróról, a CEU kollégiumába igyekeztem. Fel kellett szállnom egy buszra, de nem tudtam, melyikre. És akkor kérdezgettem: „Beszél angolul?” „Nem.” „Beszél angolul?” „Nem.” Úgy harminc percig kerestem a 44-es buszt. Végül minden egyes buszmegállót végigjártam, mivel nem tudtam elmagyarázni az embereknek, hogy hova akarok menni. A fiatalok között könnyebb olyat találni, aki beszél

angolul, mint az idősebbek között. De amikor a CEU-n a külföldiekkel beszélünk erről, mindig azt mondjuk: „Hát hogy lehet, hogy ezek az emberek nem beszélnek angolul?”

Mindezzel együtt megtanultam elfogadni, hogy itt az emberek nem beszélnek angolul. Ez van, tetszik vagy nem, alkalmazkodni fogok. Persze néha nehéz. Próbálok befizetni a számláimat például, és senki nem beszél angolul. És így nagyon nehéz befizetni a számlákat, mivel minden magyarul van. Emlékszem, mindenki kiborult, amikor elmentünk bejelenteni a lakcímünket. Van ez a hely, ahova el kell menni, ami nagyrészt külföldieknek van, és senki nem beszél ott angolul. Egyetlen papír nincs, amin akár egy szó lenne angolul. Magyarul kellett kitölteni a nyomtatványt. És akkor kérdezgeted: „Elnézést, beszél angolul?” „No, nem, nem.” „Mit csináljak ezzel a papírral?” Mire ők: „Go, go, go”.³ Szóval menni kellett és ki kellett tölteni a nyomtatványt, de nem tudod, hogy mit írj. Így fogtam a papírokat, és visszamentem a CEU-ba. Mindenki panaszkodott, úgymint volt egy bemutató, ahol projektorral kivetítették a nyomtatványt, és szépen mindenki kitöltötte a sajátját. Elmagyarázták, hova mit kell írni. Szóval együtt töltöttük ki, mert másképp nem lehetett elintézni. És aztán mindannyian beadtuk. Ez nehéz eset volt. Ez volt az egyik első sokk, ami ért. Először, amikor megérkeztem a Keletibe, aztán ezek a nyomtatványok külföldiek részére magyarul, majd amikor leadod, nem beszélnek angolul...

A CEU-n még most is gyakran meg-

történik, hogy összegyűlnek az emberek és Magyarországról panaszkodnak. A CEU-n ez egy napi rutin. „Kutyaszarba léptem. Miért nem takarítják fel a kutyaszart az utcán? Mindenhol kutyaszar van. Mi ez? Nincs olyan törvény, hogy a tulajdonosnak fel kell szednie a szart? Nem tudom, mit csinálnak, de tele van vele a város.” És akkor vannak a hajléktalanok, ez folyamatosan beszédtema. „Hogy lehet itt ennyi hajléktalan? Mit csinál a kormány? A mi kormányunk szállást adott nekik, ők miért nem szállásolják el őket? Nem értem, miért nem adnak szállást nekik, kérdezd meg a magyarokat. A magyarok miért nem szállásolják el a hajléktalanjaikat?” De még ők, a magyarok sem tudják.

¹ Az interjú 2006. november 27.én készült.

² A Közép-Európai Egyetem (Central European University, rövidítése: CEU) az Amerikai Egyesült Államokban és a Magyar Köztársaságban akkreditált budapesti székhelyű felsőoktatási intézmény, amely posztgraduális képzést nyújt a társadalomtudományok, a bölcsészettudományok, a közgazdaságtudomány és a jogtudomány terén. Az intézmény kiemelten foglalkozik a társadalmi változások interdiszciplináris és összehasonlító kutatásával, a nyílt társadalmakba történő átmenet modelljeinek tanulmányozásával, valamint a nem nyugati fejlődési típust követő demokráciák elemzésével. Forrás: www.ceu.hu

³ „Menjen, menjen.”

(Megjelent: *Vándorok kultúrák között. Az interkulturális tanulásról külföldre készülő fiataloknak Budapest, 2007 c. könyvben*)

Vége

Május 23-án Zuglóban

Világosító Szent Gergely tiszteletére rendezett ünnepi műsort a Zuglói, XIII-, XV., és XVII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat. A hagyományos rendezvényen a gyergyószentmiklósi és csíkszeredai közösségek ismét képviseltették magukat. A kertben rendezett programokra a hűvös idő ellenére sokan voltak kíváncsiak. A gyönyörű hangú *Puskás Eszter* és *Avedikián Viktória* örmény népdalai méltán váltott ki nagy elismerést. *Lusine Hakopyan* énekét *Szabó László* duduk művész kísérte. *Várnagy Katalin* Dzsida Jenő és Wass Albert verseit szavalta mély átéléssel, míg *Zárug Zita* Lászlóffy Aladár verssel érkezett. A Harmónia-Celestis zuglói örmény kórus örmény egyházi énekeket adott elő. Az estet örmény ételek bemutatója zárta, amely méltán váltott ki ismét nagy érdeklődést.

I.S. *Puskás Eszter népdalokat énekelt*

Örmény kultúra hete 2008

Ajtony Gábor & Ajtony Zsuzsa

Gyökerek és hajtások: csíki örmény családok múltja és jelene (1. rész)

A három évszázaddal ezelőtt, Moldvából érkező őseink a Kárpátok szorosain átvándorolva Besztercén, Gyergyószentmiklóson, Csíkszépvízen és a Kézdivásárhely melletti Kantán telepedtek le. Csíkszereda nem szerepelt a felsorolt települések között, azonban már a 19. sz. közepétől (a szeredai templomkert sírköfelirataiból tudjuk) számottevő volt az ide költöző örmény családok száma, mert Szépvíz közelsége miatt (mindössze 10 km a távolság) és a város megyeszékhely jellege ezt indokolta. Ugyanakkor a Csíksomlyón működő jó nevű – ferencesek által működtetett – gimnázium és tanítóképző is ide vonzotta a tanulni vágyó fiatalokat, akik tanulmányaik befejezése után a városban telepedtek le. A megyeszékhely közhivatalai pedig számos ide települtnek is vonzó munkahelyet biztosítottak. Így kialakult egy értelmiségi réteg. A városi élet és az ezzel együtt fejlődő kereskedelem is néhány kereskedő család beilleszkedését is jelentette. Mindebből kitűnik, hogy az itt élő örmények egyrészt szellemi, másrészt kereskedelmi téren tevékenykedtek. A 20. sz. elején, egészen az első világháborúig, a város magyar-örmény lakossága néhány száz főre volt tehető, akik közül többen tevételesen is résztvettek a város szellemi, kulturális,

Csíkszereda küldötte, Ajtony Zsuzsa

társadalmi, kereskedelmi és pénzügyi életében, sőt többen országos szinten is nevet szereztek maguknak.

Az első világháború, a menekülés, majd a trianoni békediktátum az itteni magyar-örményeket is keményen sújtotta, mind anyagilag, mind pedig léteikben. Az 1823-as földreform a városi birtokosokat hozta nehéz helyzetbe (földek kisajátítása, kényszereladása), a hivatalnokokat – akik nem tettek esküt az új hatalomnak – elbocsájtották és így ők más megélhetési forrás után kellett, hogy nézzenek. Ez jónéhány család felbomlását és marginalizálását okozta. Többen külföldön kerestek boldogulást.

Örmény kultúra hete 2008

Szinte azonos hatású volt a második világháború ideje alatti menekülés. A város 1944 szeptember első napjaiban katonai kiűrtési parancs miatt teljesen elnéptelenedett. Csak a háború befejezése után tért vissza nagyon lassan a lakosság. Az elszegényedés katasztrofális volt, amit érzelmileg csak fokozott a párizsi békeszerződés által kialakított helyzet. Jött a kommunista uralom, az osztályharc és a módos polgári és kereskedő rétegek felszámolása. Ingatlanjaikat államosították (gyógyszertárak, fűrészüzemek, magánházak), a kereskedőket az állami kereskedelmi egységekbe kényszerítették, a földbirtokokat, eszközeiket kisajátították, és az állam, vagy a kollektív gazdaságok tették rá a kezüket. Ez alól az örmények sem voltak kivételek. Az ún. osztályidegen családokat vagy kiűzték lakásaikból, vagy rájuk költöztettek másokat, a tanuló sorban lévő fiatalokat eltávolították az iskolákból, s ezért csak több száz km távolságban lévő intézményekben folytathatták tanulmányaikat. Az '50-es években jött az ún. „aranyláz”, ami azt jelentette, hogy a módosabb családoktól elvették a régi családi ékszereket, vagyontárgyakat, sőt ennek az ürügyén jó néhány család tagjait be is börtönözték. Említésre méltó és elgondolkodtató az, hogy mindkét háború okozta menekülésből a családok majdnem minden tagja visszatért és csak a hatalmváltás utáni reménytelennek látszó helyzet miatt hagyták el szülőföldjüket.

A Ceausescu diktatúra embertelen elnyomása miatt a 70-es évektől kezdve egyre többen vándoroltak ki külföldre, sokszor életük kockáztatása mellett is, vállalva a hontalanság minden következményét. Igaz ugyan, hogy az elvándorlás az ún. „rendszerváltás” után némiképpen csökkent, de sajnos nem állt meg és most az EU-ba való belépés is magában hordozza azt a veszélyt, hogy más erdélyi városokhoz hasonlóan itt is csökkenni fog az örmény-magyarok lélekszáma.

Az előzőekben említett okokon kívül a lélekszám csökkenését az uralkodó demográfiai irányzat (trend) is nagyban befolyásolja, ugyanis amíg a nagyszüleink családjában nem volt ritka a 8–10 gyermek, addig az elmúlt évszázadban legfennebb a két gyermek vállalása volt a divat, manapság pedig ez is a múlté.

Külön kell szólnunk az asszimilációról, a beolvadásról, mely „önkéntes” alapon történt. Míg a régmúltban az örmény családok összetétele homogén volt, addig az 1900-as évektől kezdve a vegyes házasságok kötése vált uralkodóvá, azaz az örmény és székely, ill. örmény és magyar családok tagjai kötöttek házasságot. És ez a folyamat napjainkban már megszokottá vált. Érdekes és mindenképpen reménykeltő azonban az a tény, hogy nagyon sok ilyen házasságból született egyén büszkén vallja magát örménynek vagy örmény-székelynek, még azok is, akiknek csupán valamelyik távoli felmenő őse volt örmény származású.

Örmény kultúra hete 2008

mazású. Sajnos a történelem elsodorta a Csíkszépvízen működő örmény nyelvű iskolát, így már az előttünk volt generáció tagjai sem ismerték az örmény nyelvet, vallási szempontból pedig – pap és helybeli templom hiányában – legtöbbször a róm. kat. vallás szerint kereszteltették meg gyermekeiket.

Alapítványunk – a Csíkkörzeti örmény-magyarok Szentháromság nevű alapítványa – éppen a fentiek miatt tűzte ki többek között célul a városban és környékén élő örmény származásúak önazonosság-tudatának fölelevenítését és ápolását. Ezt rendezvények megszervezésével és különböző kiadványok terjesztésével, hathatós magyarországi támogatással próbáljuk elérni.

Napjainkban a város örmény közössége két csoportosulásból tevődik össze: egyrészt vannak – kevesen ugyan – akiknek már a felmenői is itt laktak: ezek itt is születtek, másrészt pedig azok, akiknek szülei, felmenői Csíkszépvízen, Gyergyószentmiklóson, Szamosújváron, Kézivásárhelyen vagy Erzsébetvárosban éltek, de gyermekeik a múlt század közepén vagy végén telepedtek itt le. Az ide település egyik oka az 1968-as megvásárlás utáni erőltetett iparosítás és az ezzel járó városfejlesztés volt, ami munkahelyteremtéssel járt s így a város lakossága megsokszorozódott. Az iparban, építkezéseknél, közigazgatásban sokan helyezkedtek el. Az 1940-ben megjelent Hovahannesian Eghia „Hazai örmények a nemzet szolgálatában” c. könyve – Csíkszereda vonatkozásában – 13 örmény családról tesz

említést, napjainkban – bár nem történt hivatalos felmérés – az említett elvándorlás, előregedés és demográfiai hullámvölgy eltelére is ennél valamivel több örmény családról tudunk, akik a városban élnek. Ezek között vannak két generációs családok, de vannak sajnos olyanok is, ahonnan a fiatal évjáratú családtagok külföldre távoztak a jólét és boldogulás reményében. Így kerültek Amerikába, Európa különböző országaiba, Német-, Francia-, Svédországba, Belgiumba vagy Magyarországra.

A városban letelepedett örmény származásúak nagy része tevélegesen is hozzájárult a település fejlődéséhez, amint ez más városok, falvak esetében is megállapítható (Gyergyószentmiklós, Szamosújvár, Erzsébetváros). A módos családok épületei a kor színvonalát nemcsak elérték, hanem túl is szárnyalták, és az azokban működő üzleteik pedig a városképet javították. Az értelmiségiek – ügyvédek, bírák, mérnökök, orvosok, gyógyszerészek pedig a szellemi élet aktív résztvevői voltak. Említésre méltó kulturális tevékenységet is kifejtettek: amatőr színjátszó körökben, koncerteken gyűlölcsoztatták és mutatták be tehetségüket.

A következőkben a Csíkban élő örmény származású családokat veszem számba betűrendi sorrendben, kiemelve néhány személyiséget közülük.

Az Ajvász család

Tagjai 1924 óta élnek a városban. A család gyökerei a Krím-félszigetre nyúlnak vissza, ahol Ajvazian ill. Ajvazovszkij néven szerepeltek. Utóbbi a híres tenger-

Örmény kultúra hete 2008

festő volt. Innen előbb Moldvába, majd Erdélybe érkeztek az ősök, akik Erzsébetvárosban ill. Székelykeresztúron telepedtek le.

Ajvász Jenő és *Ajvász Árpád* – mindketten gyógyszerészek – találtak otthonra, ahol a Fekete Sas gyógyszerár tulajdonosai lettek az 1949-es államosításig. Jenő Kolozsváron ill. Bécsben szerzett diplomát, Árpádot pedig a Szegedi Tudományegyetemen avatták gyógyszerész-mesterré. Mindketten résztvettek a város kulturális, társadalmi életében, szakmai szempontból is maradandót alkottak. Jenő nőtlen volt, Árpád a csíkszeredai *Fejér Dórát* vette feleségül. 1943-ban a család az Ajtony nevet vette fel. 2 gyermekük született, *Gábor* gyógyszerész, *Pál* mérnök. Gábor Csíkszeredában él családjával, lányai *Zsuzsa* és *Krisztina*, akik szintén itt élnek családjaikkal. Pál családjával Magyarországra távozott, Pécsen élnek.

Az Ávéd család

Szongott szerint a név „üdvözlést”, „üdvözetet” jelent. A család Gyergyószentmiklósról ered. Városunkban *Ávéd József* és családja 1968-tól él. Apja *Ávéd Antal*, anyja *Kovács Anna*. Lányai: *Ildikó* és *Csilla*. Ildikó fiával és annak családjával szintén itt laknak.

A Bulbuk család

Képviselője városunkban *Bulbuk Márton* építésmérnök, vállalkozó, műemlékvédelmi szakmérnök, aki 1982-ben jött ide, benősülés révén. Felesége *Enikő* orvosnő, két lányuk van, *Emese* és *Zsu-*

zsanna. A Bulbuk család Szamosújvárról ill. Désről származik, ahol az ősök jelentős szerepet töltek be a város életében. A gyökerek azonban Moldváig nyúlnak vissza. A családról *Szongott Kristóf* is megemlékezik könyvében.

A Buslig család

Gyergyószentmiklósról származik. *Tarisznyás Márton* szerint a Buslig „rövidlátót” jelent. A család képviselője, *Buslig József* 1982 óta él városunkban családjával együtt. Képesítése szerint közgazdász, az államapparátusban dolgozott. Apja *Buslig József*, anyja *Kémenes Anna*. Gyermekai *József-László*, *Julianna-Judit*, fia Csíkszeredában, leánya Debrecenben él.

Buslig László szintén Gyergyószentmiklósról költözött, jelenleg itt él családjával.

A Dobál család

Eredeti neve Szongott szerint a török „*thopal*”, azaz „sánta”. Ők is Csíkszépvízről származnak. A nagypapa *Dobál Gergely*, a fia *Dobál Gerő* kereskedő és tisztviselő volt. 9 gyermeke közül 6 lány és 3 fiú. A lányok közül *Gizella (Borsné)*, *Irén (Sólyomné)* és *Katalin (Voslobánné)* a meggyesítéskor költöztek a városba, ők és családjaik ma is a városban élnek.

(Elhangzott az Örmény Kultúra Hete 2008 rendezvénysorozatán április 19-én a „335 éve Magyarhonban” – erdélyi örmény közösségek konferenciáján, a Ferencvárosi Művelődési Központban)
Folytatjuk

Örmény kultúra hete 2008

Puskás Attila

Tovább terjed az „örmény vírus” Erdélyben: fertőzési góc Marosvásárhely

Az örmény nemzeti-kulturális újjáéledés a keleti szocialista-kommunista diktatúrák bukásával egy időben született meg Erdélyben és az innen elszármazott örmények körében Magyarországon. Mintegy válaszként tört fel arra a tudatos agymosásra, amellyel a kommunista rendszer egyenlőséget és testvériséget hirdető politikája végérvényesen eltörölni szándékozta az egészséges nemzeti büszkeséget. A nemzeti büszkeségnek nem csupán közösségmegtartó, hanem értékmegőrző és teremtő ereje van. Hasonlattal élve, olyan ez a büszkeség, mint egy motornak a gyeritya, amelynek apró szikrája indulásba lendít egy egész gépezetet.

Az örmény nemzetre ez hatványozottan érvényes, valószínűleg a történelmi megpróbáltatásai miatt is. Az örmény kultúrkörhöz és nemzethez való tartozás érzését és az ebből származó büszkeséget semmilyen környezeti hatás vagy politikai konjunktúra sem tudta végleg kioltani. Claudio Gugerotti egykori római örmény-magyar-olasz származású professzor szerint mindez nem csak *anamnézis*, történelmi emlékezés, hanem összefügg egy „körtynyi örmény vérrrel” is, amely elegendő, hogy valakiből robbanásszerűen feltörjön az örménység tudata és a közösséghez való *Marosvásárhely küldötte, Dr. Puskás*

Attila a Marosvásárhelyi Magyar-Örmény Kulturális Egyesület elnöke

tartozás érzése. Az „örmény vírus” ez, ami komolyan fertőzi azt, akinek ereiben egy „körtynyi örmény vér” csörgedez. Végérvényesen beépül a szervezetebe. Lehet, hogy van egy lappangási ideje, de egyszer úgyis megmutatkozik. Fertőzése pedig „halálos”!

Az örmény nemzeti-kulturális újjáéledés korában az „örmény vírus” új fórumokon hatott a romániai és magyarországi társadalmi szintéren. Budapesten létezett egy örmény kápolna, Erdélyben léteztek örmény templomok, és szinte mindenhol az Egyházra hárult az értékátmentő szerep. Ez azonban nem az Egyház eredeti küldetése a világban. Az újjáéledés ennek a középkori társa-

Örmény kultúra hete 2008

dalmi berendezkedésnek a végét jelentette a XX. századvég maradék örmény közösségeiben, az újkori szekularizáció mintájára. Az erdélyi és magyarországi közösségeket élete ezt példázza. Magyarországon és Romániában egyaránt kulturális egyesületek születtek, és a többpártrendszer bevezetésével lehetőség nyílt a kisebbségek politikai képviseletére. Magyarországon hagyományápoló szervezeteken túl (pl. EÖGYKE) az önkormányzatiság előmozdította ezt az „örmény reneszánszt”, nem kis bonyodalmat okozva civil, politikai és egyházi téren. Romániában a kisebbségpolitika adott lehetőséget arra, hogy a politikai akarat hathatósan, anyagilag is támogassa az örmény nemzeti és kulturális újjászületést civil és egyházi körökben. A Bukarestben létrejött és működő UAR „esernyő-szervezet” még mindig az „amerikai nagybácsi” szerepét tölti be Romániában. Más erdélyi szervezetek (Görög Joachim Társaság, Örmény-Magyar Baráti Társaság) a lehetőségeik függvényében, sokszor jelentős saját anyagi hozzájárulással, koldulva próbálják az „örmény vírus” feltörését rendezvényeikkel csillapítani.

Most az „örmény vírus” újból fertőz, a fertőzési góc Marosvásárhelyen. A fertőzés tulajdonképpen 2006. júniusában történt a helyi unitárius templomban, ahol *Dr. Issekutz Sarolta* előadását *Várady Mária* és *Kilyén Ilka* színművészek szavalatai tettek emlékezetessé. Senki nem gondolta, hogy mindennek

lesz folytatása. Novemberben azonban egy könyvbemutatóra több mint százan jöttek a Kultúrpalota Kistermébe, hogy ismerkedjenek az örmény kultúrával. De nem csak érdeklődő volt közöttük, hanem sok örmény származású marosvásárhelyi is, akikben csordogál még egy „kortynyi örmény vér”. Ekkor derült fény arra, hogy Marosvásárhelyen több van, mint pusztán kulturális érdeklődés.

A XVIII. század végétől folyamatosan jelentős számú örménység telepedett át a közeli Erzsébetvárosról, akik hozzájárultak a város iparosodásához és polgáriásodásához. Ezt felgyorsította a honfűsítés is, ami lehetővé tette az örmények számára a szabad telekvásárlást és letelepedést. Így nagyon korán kialakult Marosvásárhelyen egy „másodrangú örmény közösség”. Tudomásunk nincs arról, hogy létezett volna örmény egyházi vagy civil-polgári szerveződés. A legszervezettebb „társadalmi rendszer” mindmáig a katolikus temetőben van, aminek első felében szinte kizárólag örmény sírokat találunk. Nem helyi források tanúskodnak arról, hogy a Görög-Katolikus Egyház romániai betiltása a marosvásárhelyi örmény-katolikusokat választás elé állította: keleti egyház tagjai lévén vagy elfogadják az ortodox egyházat, vagy hivatalosan is római katolikusokká válnak. Természetesen a már meglévő hagyomány alapján is az utóbbit választották, mert örmény lelkipásztori szolgálat hiányában

Örmény kultúra hete 2008

inkább a római-katolikus templomhoz kötődtek. Idővel néhányan a protestáns testvéregyházak tagjai lettek. Így Marosvásárhelyen beteljesedett a vallási hagyomány megszűnése, ami más másodrangú erdélyi örmény közösségekben is hasonlóképpen történt (pl. Kolozsváron). A rendszerváltás után Erdélybe missziósként érkező *P. Fogolyán Miklós* O.Mech. jóhiszeműen próbálkozott örmény szertartású szentmisékkal feléleszteni a halott örmény-katolikus hagyományt Marosvásárhelyen, de ez már túl késő volt. Ami a nyelvet illeti egyértelmű, hogy ma Marosvásárhelyen senki sem beszél az örmény nyelvet.

Egy „kortnyi örmény vér” viszont maradt, és ennyi elegendő! 2007. március 15-én a magyar ifjak lelkesedése mintha átszállt volna a marosvásárhelyi örmény származásúakra és az érdeklődőkre, „szimpatizánsokra”: a tavasz örmény tavasszá vált Marosvásárhelyen. Azóta a Bolyai tér unitárius tanácstermében kéthavi rendszerességgel gyülekeznek örmények és „szimpatizánsok” a szombati Örmény Estre.

Az életbölcesség azt kívánta, hogy „várjuk meg a végét”, és ne siessünk egy örmény egyesület bejegyzésével. A „vége” az lett, hogy valós igény van a törvényes keretre. A Marosvásárhelyi Magyar-Örmény Kulturális Egyesület azonban még csak gyermekcipőben jár. Goethe szavaival élve egy

gyermeknek „gyökereket és szárnyakat” kell adni. Ilyen értelemben az örmény egyesület elsődleges célja az, hogy az ősi kultúrát megismertesse az örmény származásúakkal és az érdeklődőkkel. Előadások hangzottak el az örmény művészetről, egyházzal és erdélyi örmény szokásokról, amelyeken mindenki közelebb kerülhetett a forrásokhoz. De legalább annyira fontos megismerni az örmények vásárhelyi jelenlétét, és felfedezni, megismerni azok életét és munkásságát, akik a város határain túl a nemzet szellemi örökségét gyarapították. Ez a szempont is érvényesül az Örmény Estek keretében, és ezt szeretnénk a továbbiakban is előadásokkal, kutatómunkákkal gazdagítani.

A megismerésen túl fontosnak tartjuk a megismertetést. Tulajdonképpen a fejekben folytatódó „népirtás” ellen küzdünk, az emberi feledés és butaság ellen. Mert ha a kolozsvári BBTE történelmi tanszékének ifjú tanársegéde azzal küldi útjára a diplomamunkáját készítő tolsó éves hallgatót, hogy kutassa annak okát, hogy miért inkább a székelyföldi magyar és nem a román társadalomba asszimilálódott az erdélyi örménység, akkor ez a sírás vagy a nevetés szomorú kettős érzésén túl számunkra kihívás. Erre a kihívásra a válasz csak egy kemény népnevelés lehet, ami már a gyermekekkel megkezdődik, és remélhetőleg idővel majd meghozza gyümölcsét.

Örmény kultúra hete 2008

A Marosvásárhelyi Magyar-Örmény Kulturális Egyesület még olyan, mint a gyermek. Egy gyermeknek azonban segítségre is szüksége van, és itt nem csak anyagi javakról van szó. Egy gyermeknek sem csak ruhára és élelemre van szüksége. Mi jó néven veszünk minden olyan ötletet, információt, tanácsot, amivel jobban eljuthatunk önmagunk megismeréséhez és megismertetéséhez. De természetesen szívesen fogadunk olyan információkat, amik révén működésünkhöz az anyagi háttérrel biztosíthatjuk, mert kereskedelmi tevékenységet nem folytatunk.

Biztos, hogy van, aki azt kérdezi, hogy mi értelme van ennek. Erdélyben az örménység már nem a múlté? Pascal szavaiban keressük a választ: „a szívnek

megvan a saját logikája, amit az értelem nem mindig ismerhet meg. Ha ti elvetitek a szívet és mindenben csak az értelmet keresitek, akkor mi értelme annak, hogy saját magatokat mégis szeretitek?” (Pensieri, 227) Ki felejtheti el magáról például Erdélyben, hogy ő magyar, román, roma, szász, sváb vagy zipcer? Ki felejtheti el magáról, hogy örmény, ha csak egy „kortynyi örmény vér” is csörgedez benne? Erre a mindig marcangoló kérdésre keressük a választ mi is Marosvásárhelyen.

(Elhangzott az Örmény Kultúra Hete 2008 rendezvénysorozaton április 19-én a „335 éve Magyarhonban” – erdélyi örmény közösségek konferenciáján, a Ferencvárosi Művelődési Központban)

A májusi füzetek 25. oldalán a kép hibásan jelent meg, amiért elnézést kérünk. Ezúton megismételjük.

A XX. század első népirtása – fotókiállítást megnyitja dr. Issekutz Sarolta elnök, az Örmény Kultúra Hete rendezvénysorozat főrendezője

Örmény kultúra hete 2008

Az ünnep örömei

Az idén kilenc napig, április 17–25-ig tartott az Örmény Kultúra Hete, amelynek főrendezője *dr. Issekutz Sarolta*, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnök-asszonya volt. A májusi számunkból a korai lapzárta miatt kimaradt eseményekre folyamatosan visszatérünk, most a záróeseményre. A rendezvénysorozat kilencedik napján a budapesti Fészek Étterem kerthelységében megjelent *Dr. Ashot Hovakimian* az Örmény Köztársaság nagykövete is. A program szerint a marosvásárhelyi Látó Szépirodalmi Folyóirat szerkesztője *Vida Gábor*, és vendégszerkesztője *Kali Kinga* beszélgetett a folyóirat áprilisi örmény tematikus számáról, majd az Erdélyi örmény konyha, fűszerezeve könyvet mutatta be a szerkesztő, *dr. Issekutz Sarolta*. Az ünnepzárást még emlékezetesebbé tette a vacsora, amelyet a könyv receptjeiből készítettek.

A tizennyolcadik éve folyamatosan megjelenő Látóról megtudtuk, hogy havonta 112 nyomtatott oldalon jelenik meg, verssel, prózával, kritikával, irodalomról szóló értekezéssel. Mint minden folyóirat, így a Látó is, hozott anyagból dolgozik, mint a falusi szabó. *Vida Gá-*

bor, a prózarovat szerkesztője szerint egy irodalmi folyóirat első rendű feladata, hogy a maga értékrendjét, szempontjait ne keverje össze az érdek szempontjaival, akármilyen politikai, gazdasági konjunktúrában is jelenik meg. Olykor a két dolog egymással szöges ellentétben áll, olykor találkozik.

A lap az erdélyi szépirodalmat prezentálja, de időről időre nagyon merész és komoly határátlépésekhez folyamodik. Az elmúlt több mint másfél évtized során született olyan Látó, amely álmokról, könyvekről szólt, vagy arról, hogyan lehet megírni az erdélyi, a román és a magyar irodalom történetét. Jelenetek meg Látó számok városokról: Berlinről,

A marosvásárhelyi Látó Szépirodalmi Folyóirat szerkesztője *Vida Gábor*, és vendégszerkesztője *Kali Kinga* a Fészek Étterem kertjében bemutatta a lap örmény tematikus számát

Örmény kultúra hete 2008

A legjobb válasz

Dr. Ashot Hovakimian az Örmény Köztársaság nagykövete, az Örmény Kultúra Hete 2008 rendezvénysorozat egyik fővédnökének köszöntője:

„Üdvözlöm önöket az örmény kulturális hét utolsó rendezvényén. Biztosan tudják, hogy tegnap volt az örmény genocídium emléknapja, tegnap a másfél millió örmény áldozatra emlékeztünk, akik a török birodalom katonái által szenvedtek halált. Tőlünk örményektől gyakran megkérdezik, miért emlékezünk még mindig a múltra majdnem száz év után is. Azért emlékezünk a múltnak erre a szörnyű eseményére, mert sajnos a jelen eseménye is lett. Nagyon meglepődtem, amikor itt Budapesten, a Petőfi téren emlékeztünk, ugyanis az örmény emlékművet megrongálták. Valakik azt sem hagyják, hogy kegyelettel emlékezzünk erre a napra. De mi emlékszünk, és nem felejtjük el. Az ellenségeinket sem. De nagyon örülünk annak, hogy önök itt, Magyarországon is emlékeznek erre a napra és nem felejtik el ezt a szörnyűséget. A genocídiumra emlékezve örülünk annak, hogy még élünk és tudunk emlékezni. Ez a legjobb válasz összes ellenségünknek.”

–bé–

Dr. Ashot Hovakimian az Örmény Köztársaság nagykövete és Dukai Ditta tolmácként

Bécsről, Velencéről, készül Párizsról is. Az egyik legmerészebb és legmesszebb vivő irodalmi, irodalomtörténeti, kultúr-antropológiai kirándulás volt az áprilisban megjelent ÖrményLátó. A tiszteletbeli örmény, Vida Gábor megjegyezte, az elmúlt száz évben, három népcsoport tűnt el, a németek, a zsidókat elvitték vagy elvándoroltak, és az örmények.

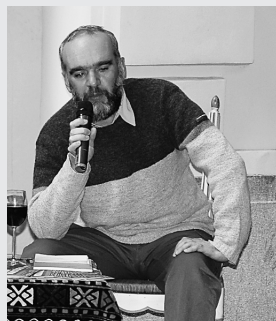
Akik a magyar nemzetet féltik és siratják, azt mondják, a magyarok következőnek, a román nacionalisták pedig azt, hű de lassan történik.

Kali Kinga egy velencei konferencián megfogalmazódott ötletet érlelt, és két év alatt összegyűjtögetett anyagot szerkesztett az ÖrményLátó lapszámba. Azt akarta megmutatni, hogy a mai

Örmény kultúra hete 2008

Örményország területén élők számánál kétszer nagyobb diaszpórában is örmény élet folyik, és van örmény identitás. Kali Kinga a folyóiratban megjelent interjúban válaszolt arra, mit jelent örménynek lenni. (Egy öreg magyar-örmény néni mondja, hogy az egész em-

beriség örmény, mivel Noé az Ararát hegyén akadt fent. Mégis Magyarországon és Erdélyben a magyar-örmények elsősorban magyarnak vallják magukat.) A Marosvásárhelyen megjelenő folyóirat örmény lapszámából is kiderül, örmények nemcsak Erdélyben élnek, élnek

Műhelytitkok

Vida Gábor a *Látó* szépirodalmi folyóirat prózai szerkesztője az *ÖrményLátó* irodalmi estjén elmondta, hogy az örmény szám először átlagos szerkesztői feladatnak tűnt, mégis számos különleges feladattal kellett megbirkóznia. Mivel nem ismeri az örmény nyelvet, és a szerkesztőségben nincs armenológus szakképzettsége senkinek, – akinek pedig volt, az nem volt Marosvásárhelyen, ahol a folyóirat készül –, ezért folyamatos levelezés, telefonbeszélgetés folyt a szerzőkkel és a lapszámot előállító munkatársakkal.

Mégsem azért volt nehéz az örmény lapszámot szerkeszteni, mert nem tudtak örményül. A szaktanulmányok hihetetlenül bőséges jegyzetanyaga, a fonetikus átírás, a számtalan örmény szó vagy hivatkozás komoly próba elé állította. De megküzdött a feladatokkal, mert mint mondta: „nagyon jó szövegek vannak benne, nagyon érdekesek”. Csak azt sajnálta, hogy két anyag már nem fért a 112 oldalba, viszont az a kettő is olvasható az interneten.

Vida Gábor 1996-ban grúziai utazáson vett részt *Kali Kingával*. Grúziából akkor vonultak ki az oroszok. Tbiliszi majdnem olyan volt, mint Magyarország 56-ban, a főváros tömbház negyedei kifüstölve, üresen, villany nélkül álltak. Nem volt szállásuk, kikergették őket a menekültek. A grúz házigazdák ezért elvitték őket valahova a hegyekbe, azt mondták, egy hegycsúcsról, amikor szép az idő, gyönyörűen látszik az Ararát. Fölmentek egy autókönvojjal, szakadt az eső, természetesen nem látták az Ararátot. Megérkeztek egy festői kisvárosba, ahol házibuli készült, nyúzták a birkát, sütötték a kenyeret. Kinga azt mondta a vendégváró háziakra pillantva, hogy örmények, nem grúzok. Egy mondatot tudott örményül, utólag kiderült, azt sem helyesen. Odament a családfőhöz és elmondta. Elkezdtek zokogni mind a ketten, mert a mondat azt jelenti: „szeretlek”. Egymásba borultak, az egész család az öt gyerekekkel, és sírva-zokogva sütötték a lavast. Kiderült, nagy megtiszteltetés, hogy lavast süthettek. A vacsoránál negyvenkét tóosztot mondtak...

–bla–

Örmény kultúra hete 2008

Yengibarían Dávid harmonikaművész

Indiában, Velencében, szerte a világon. Egy népet, egy kultúrát alkotnak, de valódi közösségről nem lehet beszélni. Ugyanakkor a genocídium ténye összehozta a világ örményeit. Az örmény népirtás társadalmat, embereket meghatározó trauma. Az örmény genocídiumnak vannak politikai, társadalmi mellékjelenségei. A hivatalos struktúra máig sem fogadta el Magyarországon, holott az a korszak történelem, vagy történelem kelle-ne, hogy legyen.

Az ÖrményLátó folyóiratról szóló beszélgetést követően *Király Kinga Júlia*, a Pacsirtavár fordítója két részletet olvasott fel Antonia Arslan családrégényéből. A regény múltfeltárás, újra teremt egy olyan világot, amelyhez sokunknak már nincs közünk, régen letűnt. Antonia Arslan regénye nagy siker volt a világon, magyarul a közeljövőben fog megjelenni.

A Fészek klub kerthelyiségében egyre hűvösebb lett, mire az Erdélyi örmény konyha, fűszerezve könyvről a szerkesztető, *dr. Issekutz Sarolta* el kezdett beszélni. Az ízléses kivitelű kötetet *Balogh Réka* tervezte, aki a szerkesztésben is közreműködött, társszerkesztő pedig a sepsiszentgyörgyi *Incze Fejér Anikó* volt. A Fővárosi Örmény Önkormányzat, a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat anyagilag támogatta a könyv megjelenését. A szerkesztő kö-

A vendégsereg egy része a Fészek klub árkádjai alatt

Örmény kultúra hete 2008

Incze Fejér Anikó társszerkesztő és dr. Issekutz Sarolta szerkesztő az Erdélyi örmény konyha, fűszerezve könyvbemutatóján a Fészek Étterem kertjében

szöveget mondott mindazok a magán személyek is, akik Erdélyből és Magyarországból recepteket küldtek. Az évek során összegyűjtött recepteket dr. Issekutz Sarolta ezen az esten nyújtotta át könyvében az olvasóknak.

A könyv dióhéjban bemutatja az ősi örmény kultúrát is, az örmény apostoli vallást, amely az örmények sajátja. Az örmények büszkéek lehetnek arra, hogy Világosító Szent Gergely térítése következtében elsők a keresztény államok sorában, a hagyomány szerint 301-től. (A történészek szerint a kereszténység

311-ben vált hivatalos államvallássá Örményországban, a világon elsőként. A Római Birodalom nyugati felében 313-ban, a keleti részen 324-ben engedélyezték a keresztény vallást. – A szerk.) Az örmény nyelv az indoeurópai nyelvcsalád egy önálló ága. Az örmény abc-t K. u. 404–406 között alkotta meg Szent Meszrop Mastoc 36 fonémából, amely később 38-ra bővült. Ennek nyomán az örmény kódexek, az örmény irodalom a világ egyik legrégebbi és legfontosabb keresztény irodalmává vált, amely megörökítette a mára

már kihalt népek kultúráját is. Most fordítják örményből a világnyelvekre. Mindezeket, ha valaki elolvassa az Erdélyi örmény konyha, fűszerezve című könyvben, talán kedvet kap arra is, hogy ellátogasson Örményországba. Mert a szerkesztő nemcsak az erdélyi örményeket mutatja, ismerteti meg, hanem rajtuk keresztül az őshazát is. Az ősi kultúrát, az őshazával kapcsolatos ételeket is. Huszonnyolc színes fotó is illusztrálja a számtalan receptet, az erdélyi örmény konyha remekait.

Vacsorára megtelt a kerthelység ma-

Örmény kultúra hete 2008

gyar-örmény zarándokokkal. Az ételeket a könyv receptjei alapján készítették a Fészek étterem szakácsai. Íme a menü; előétel: nyúlpástétom korianderrel és mazsolával készítve, a leves angazsabor leves, főétel: örmény fehérboros ragú apróbabos piláffal, desszert: almás palacsinta, túrós bélessel kísérve. Amíg a vendégsereg falatozott, *Yengibarian David* harmonikázott. Az ünnep örömét teljessé tevő finom falatok mellett tovább mélyülhettek a barátságok a magyarországi, fővárosi örmény közösségek tagjai és a vendég erdélyi örmény közösségek

Búcsúzkodás örmény konyak melegítésében balról: Dukai Ditta, Szongoth Gábor, Yengibarian Dávid, Dr. Ashot Hovakimian, Kali Kinga és dr. Issekutz Sarolta

tagjai között. A viszontlátás reményében búcsúztak.

(Béres)

Az erdélyi örmény konyha remekeiből készített vacsora helyszíne, a Fészek Étterem kerthelyisége esti fényben

Örmény kultúra hete 2008

Pozicionális identitás

Egy marosvásárhelyi magyar-örmény Budapesten

Kali Kinga, író, antropológus, diaszpóra-kutató, szakterülete az erdélyi örmény identitás. Régóta publikál, tanulmányok, novellák, esszék kerültek ki keze alól. Ahogy mondta: faltól falig ír, „mert a komoly emberek faltól falig írnak.”

– *Hogyan szü-
letett meg a
Látó örmény
különszámá-
nak ötlete?*

– A Látó volt az első komoly lap, ahol megjelentek írásaim – már akkor, amikor még *Igaz Szó-*

nak hívták, az átkosban, 1989-től kezdtem náluk publikálni. Először is, híve vagyok a tematikus számoknak. Aztán meg, engem mindenki örmény kutatóként ismer. Velencében voltam egy örmény nyelvkurzuson, körülöttem rengeteg történész: kiderült mindegyikről, min dolgozik, hogy dolgozik, mit kutat éppen. Már akkor megfogalmazódott bennem, hogy ezekről a témákról többet kellene tudnunk, tudatnunk a magyar nyelvterületen élőknek is. Nemcsak nekem illene ezekről a kutatásokról tudni, hanem másnak is hasznos lenne. Summa summarum, Láng Zsolt (*Látó szerkesztő* – a szerk.) egy este meghívott hozzájuk pálinkázni. Nagyon jó pálinkája volt, csak hamar elfogyott. Ott jött az ötlet,

kellene csinálni egy örmény tematikus Látót. Azt mondta Zsolt: „Te Kinga, csinálnád meg!” Jól van, de képes vagyok én erre? „Arra vagy képes, amit akarsz!” Az alatt a rövid idő alatt is, amíg a pálinka tartott, ki tudtuk találni, hogy mikor és hogyan legyen meg az örmény szám. Jártamban-keltemben talákoztam még örményekkel, kutatókkal. Elkezdtem gyűjtögetni az anyagot, lassacskán összejött a teljes lapszámra való. Rengeteg csúszás volt, mert nem vagyok gyakorlott szerkesztő, meg mindig befolyásolt a szerzők időhiánya, próbáltam megérteni őket, mindig ráhagytam még egy kis időt. Ezzel a szerkesztéssel azonban nagyon sokat tanultam. Keménykezűséget is. Nagy munka az embereket arra ösztökélni, hogy megírják a cikkeket, különösen egy olyan lapnak, amely sajnós szimbolikus honoráriumokkal dolgozik. Irodalmi lap, ráadásul Romániában: minden szimbolikus, a büzsé, a fizetések, a honoráriumok – de ebből kell gazdálkodni, és a kultúrát szolgálni híven. Ez a szám mégsem lett annyira szépirodalmi, bár irodalmi szövegeket is tartalmaz, inkább egy kultúrantropológiai kirándulás lett mindabban, amit *örménynek* hívunk manapság.

– *Legközelebbi terveid?*

– Tervezek egy novelláskötetet, most már nagyon ideje! A Velence-élményemet érintettük az előbb, még csak annyit: a februári VelenceLátóban (az interneten elérhető a www.lato.ro-n) megjelent egy novellám a velencei élményeimről. Többet nem szeretnék róla mondani, mert akkor lelőném a poént. Olvassák el! A novelláskötetben majd folytatom az ilyenszerű novellák sorát. Hamarosan megjelenik egy kétkötetes kiadás velencei témájú szépirodalmi szövegekkel, és felkértek engem is, szerepeljek benne – erről ennél többet egyelőre nem mondhatok.

– *Az Örmény Kultúra Hetén a Hájrá Méhr című filmjét is bemutatták. A film humorára s a vörös köpönyegesek jele- neteire a néző sokáig emlékezni fog.*

– Nem csak az én érdemem, hogy a film jó lett, kerek lett, hanem az összes munkatársamé, és azoké is, akik hajlandók voltak kamera elé állni. Nagyon lelkes interjúalanyaim voltak, szerencsések voltunk, hogy egymás útjába sodort bennünket a sors!

– *Lesz-e folytatása a filmnek?*

– Nem tudom, hogy az örmény témájú filmnek pillanatnyilag van-e folytatása, vagy nincs. Nagyon sok pénz kell hozzá. Ez az anyag, amivel mi dolgoztunk, és amiből a 38 perces filmet sikerült megvágni, még mindig nem olyan, mint amilyennek én szeretném. Huszonöt órát vettünk fel, abból már meg lehet írni a doktorimat is! Ez csak vicc, persze, de nagyon sok következtetést le lehet vonni belőle a kutatásomra, az erdélyi örmény identitásra vonatkozólag.

A folytatás a szponzoroktól is függ. Én elkötelezettje vagyok a témának.

– *Mit tapasztalt, hogy fogadták a nézők a filmet?*

– Nagyon jól esik, amikor ismeretlenek gratulálnak apámnak. Mert engem Erdélyben nem nagyon ismernek. Ez már elég visszajelzés nekem, és ez az írása- imat is érinti.

– *Honnan származik a családja?*

– Az apám, akárcsak a családom többi része is, Erdélyben él, Marosvásárhelyen – a húgomat kivéve, aki szintén itt lakik, Budapesten. Apám részéről kolozsvári a családom, anyám családja viszont gyergyószentmiklósi örmény. Már gyerekkoromban kiderült számomra, hogy valamiképpen örmények is vagyunk: az örmény nagymamám első unokatestvére, Fogolyán Miklós, a velencei mechitarista Páter Lukács meglátogatott olykor bennünket – ezért apámat még a szekuritáté is megfigyelte. Erről sosem volt szabad beszél- nünk, bár akkor még az egészből jóformán semmit sem értettem. Apám papgye- rek volt, emiatt sokat szenvedett, igaz- ságtalanul bántak vele a kommunista időkben, gyerekként nem engedték oda felvételizni, ahová akart. Nagypapát, aki református pap volt Kolozsvárott, kihelyezték Marosvásárhely mellé egy kicsiny faluba, Backamadarasra. Negy- venkét évig szolgált ott, legalább. Apám Marosvásárhelyen járt iskolába test- véreivel együtt, nagyon nehéz lehetett neki. Én is Marosvásárhelyen nőttem fel, az első egyetemet pedig Kolozsvá- ron végeztem, a Babes-Bolyai Tudo- mányegyetem magyar-néprajz szakán –

csak azután jöttem el az Eötvös Loránd Tudományegyetem Európai Etnológia PhD programjára. Az örmény őseim azonban Aniból 1239-ben jöttek el. Mára már az erdélyi örmények számára Örményország csupán referenciális őshaza. Van egy szentimentális, nosztalgikus kapcsolat, de az igazi kötődésük az Erdélyhez való kötődés. Az a tulajdonképpeni őshazájuk, ahová tömegesen 1672-ben telepedtek le, I. Apafi Mihály fejedelem idejében. Ám sokkal korábról datálható az örmény jelenlét ott. Például az egyik kőkereszt, amelyről a Látó honlapján fenn van egy fotó is, 1637-es. Már akkor is voltak ott letelepedett örmény csoportok, ha ott temetkeztek.

– *A családi hagyományok is segítettek, hogy át tudja adni, közvetíteni tudja az emberek felé az örmény kultúráját?*

– A génekkal hoztam magammal. Mindent kimondok, nem tudom megállni, hogy ne mondjam ki azt, amit gondolok: ami a szívemen, a számon, ahogy mondani szokás. Ebből sok konfliktusom is van, mert az emberek nem szoktak hozzá a nyitottsághoz, a direkt kommunikációhoz. Szeretek adni, és azt hiszem, ez a tulajdonságom ide is átmentődött.

– *Volt-e már az őshazában?*

– Szándékomban állt, de mivel rengeteg pénzbe kerül, nem tudtam még megvalósítani ezt a tervet. Amikor Grúziában voltunk, próbáltunk átmenni Örményországba, de nem lehetett, mert akkoriban zavargások voltak arrafelé – népvándorlás volt bizonyos értelemben, Azerbajdzsánból és Karabahból a keresztény lakosok átvonultak Grúzi-

ába, Örményországba, és a mozlimok fordított irányú vándorlása is éppen akkor folyt. Borzasztó kavarodás volt, polgárháborús évek – nem ajánlották, hogy ezt az utazást erőltessük.

– *Mit jelent ma Budapesten örménynek lenni?*

– Azt tudom megmondani, hogy nekem mit jelent örménynek lenni. Magyar vagyok tulajdonképpen. Ugyanezt jelenti a többieknek is. De ha erről a jelenségről többet akarnak megtudni, javasolom, olvassák el az ÖrményLátóban megjelent interjúmat, amit lazításként vettem bele az anyagba, mivel nagyon komoly történelmi, irodalmi tanulmányok vannak a kötetben, és nem akartam én is egy szigorú tanulmánnyal felsorakozni ezek mellé, mert az túl sok lenne az átlag olvasónak. Egy öreg magyar-örmény nénivel készítettem interjút, aki azt mondja, hogy szerinte az egész emberiség örmény, mivel Noé az Ararát hegyén akadt fent – és ezt szépen ki is bontja, viccesen elmagyarázza. Persze, ez egy kicsit tág fogalom így, de Magyarországon és Erdélyben a magyar-örmények elsősorban magyarnak vallják magukat. Ugyanakkor bizonyos helyzetekben kijön az örménységük is. Ezt az identitás-konstrukciót nevezem a tanulmányaimban pozicionális identitásnak. Az emlékeztetéstől függ, hogy valaki magyarnak vagy örménynek vallja magát az adott helyzetben. Ezért vagyunk örmény-magyarok, vagy magyar-örmények, kinek hogy tetszik. Én ma örmény vagyok.

B. L. A.

Örmény kultúra hete 2008

Bálintné Kovács Júlia

Örménymagyarok Mátyás király szülővárosában

1. rész

Kincses Kolozsváron és környékén, a reneszánsz év jegyében

Két rövid értelmezéssel kezdem mondanómat: 1. A reneszánsz a 15-16. századi Olaszországban kezdődött társadalmi-politikai (...) mozgalom, amely a középkori lemondással szemben az élet szépségét (...) hirdette, és a fejlődő polgárság érdekeit tükrözte.

2. A reneszánsz valaminek az újjáéledése, hosszú szünet után bekövetkező fellendülése. (Idegen szavak és kifejezések szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.) Érthető és természetes tehát, hogy ebben az évben különösen fontosnak érzem, hogy igazi reneszánsz emberekre, nagy királyunk szülővárosának néhai és mai örménymagyarjaira hívjam fel e konferencia résztvevőinek és minden érdeklődőnek a figyelmét.

Az újjáéledéssel kezdem, és *Keresztes Zoltánra* emlékezem és emlékeztetek, aki

nem mondott le arról, hogy emlékezzék és emlékeztessen akkor is, amikor agyomosással akarták elfeledtetni velünk múltunkat.

A népi egyetem előadásával járta be kis hazánkat, Erdélyországot és beszélt az erdélyi örményekről, örménymagyarokról, tartotta ébren bennünk is az érdeklődést, és lankadatlan munkája eredményeként az elsők között alakítottuk meg az „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaságot, indítottuk újra 85 évi szünet után az „Armenia” folyóiratot. Neki kis köszönhetjük, hogy ma itt ennyien lehetünk együtt.

Az újraindított lap 1992-es decemberi számában írta Keresztes Zoltán:

Örmény „kórház” Kolozsváron

(részletek)

Kolozsváron a városközpontban van egy kisebb ház... melyet hat szegény elaggott férfiak ápolására 1814-ben egy örmény polgár, kereskedő létesített, 30 év múlva valamelyik utóda restauráltatta. És másfél évszázad elteltével a ház még ma is áll.

A Kolozsváron megtelepedett örmények (a Nuridsánok, Murádinok, Gogománok, Korbulyok, Patrubányok, Gajzágók, Ágopcsák és még mások) számos olyan épületet emeltek, amelyek a város neve-

Örmény kultúra hete 2008

zetességei közé tartoznak. Érdekes volna kideríteni, hogy melyek is ezek, és mivel járultak hozzá az örmények két-háromszáz év alatt Kolozsvár felvirágzásához. Jelen dolgozatommal ezt kísérem megkezdeni, illetve mások kutatását folytatni. Célomat úgy próbálom elérni, hogy fellillantok egy-egy szeletkét városunk történetéből, hiszen Kolozsvár és környéke (például Torda, amiről már írtunk a Füzetekben), de egész Erdély polgárosodásában, fejlődésében jelentős szerepet játszottak már a 18. századtól kezdve az örmények.

Egyed Ákos akadémikus történész állítása szerint – aki most éppen a Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara megalakításának története kapcsán foglalkozik városunk örménymagyarjaival – őseink példamutatóak voltak nemcsak a hagyományok őrzésében, de minden újnak, haladónak a felkarolásában, az értéktelentésben, a polgárosodás előmozdításában, de az egyházhoz, iskolához való hűségben is.

Időkeretünk nem teszi lehetővé, hogy a társadalmi élet minden területéről számbavegyem a valamikor Kolozsváron élő örménymagyar családokat, azokat, akik jelentős szerepet játszottak abban, hogy Kolozsvár sok szempontból Erdély fővárosává lett. Valójában ez a korán polgárosodott, mert sokféle tájat bejárt, és tanulékony örmény – majd örménymagyar hamar fordult a tudománok felé. Az első erdélyi gyógyszerár az Issekutz névhez kapcsolódik,

(Szeben, az 1700-as évek végén), – de a kolozsvári egyetem előkészítését célzó felmérések idején, 1868-ban az örmény kereskedő családból származó *Cziffra Ferenc* anatómiai intézetét, amely az orvos- sebészi intézet keretén belül működött – minősítették arra, hogy azt egyetemmé lehet átalakítani.

Az 1872-ben beinduló *Ferenc József Tudományegyetem* tanárai és támogatói között szép számmal találunk magyar-örményeket, hiszen ezek az emberek nagyra értékelték a tudást, a tudás erejét. „A folytonos intellektuális érdeklődés adott nekik szakmai hírnevet, emberi, erkölcsi magatartásukért pedig messzeható megbecsülést a magyar nemzet köztudatában. Ma is legendákat regélnék segítőkészségükről, a szegényeket, betegeket támogató jóakaraturól” írta róluk *dr. Kapronczay Károly* magyarörmény orvosokról, gyógyszereszekről szóló könyvének szerkesztője. Az egyházzal csak annyit mondok most, hogy *Merza Gyula* évtizedekig volt a Kolozsvári Szent Mihály Plébánia főgondnoka, és a Piarista Főgimnázium volt az erdélyi örmények által látogatott és támogatott tanintézmény (Bulbuk Emánuel emléktáblája).

(Elhangzott az Örmény Kultúra Hete 2008 rendezvénysorozatán április 19-én a „335 éve Magyarhonban” – erdélyi örmény közösségek konferenciáján, a Ferencvárosi Művelődési Központban)

Folytatjuk

Bakó Zoltán

Örmény empátiával vagyunk többek

A várakozással ellentétben sokan, száznál jóval többen mentek el szombaton este a marosvásárhelyi minoriták templomába, ahol az örmény genocídium évfordulójára emlékeztek.

A marosvásárhelyi Örmény-magyar Kulturális Egyesület által szervezett rendezvényen sokan voltak, a marosvásárhelyiekben ugyanis – a híreszteléssel ellentétben – van empátia. És tény, hogy nem csak az örmény gyökerűek jöttek el – a legtöbbször a közeli Erzsébetvárosról települt át a Marosmentére –, hanem azok is, akik hallottak valamit az örménységről, arról a kora középkori államról, amely a világon elsőként tette államvallássá a kereszténységet.

A sokat szenvedett örmény nép sorstragédiája együttérzésre mozdítja a derék feckenburgiakat, akik között *Ávédok, Korbulyok, Dudutzok, Duhák, Szentpéteryek, Zakariások, Izmaelek, Jeremiások, Fogolyánok, Gajzágók, Dóczik, Puskások, Lázárok, Merzák, Mélikek* bizonyítják, hogy immár elválaszthatatlanul együvé tartozik magyarság és magyar-örménység. S ehhez már nem is kell idézni a 48-as hősokeket, tudósokat, feltalálókat, akik magyar-örményként járultak hozzá az egyetemes magyar kultúra, tudomány, művészet tárházának bővítéséhez.

Csak a világ nem akar valamiképpen tudomást szerezni az örmények genocídiumáról. Vagy nem akar egy

méreteiben kisebb, de hatásában a másikkal, a későbbivel legalábbis egyenlő népi üggyében megnyilvánulni, nem akarja azt, hogy a legrégibb keresztény ország és nép sorstragédiája „elhalványítsa” a divatos holokausztot. És ebben is többek vagyunk mi, marosvásárhelyiek, mint a világ többi része.

Mert minket érdekel ez a nép, érdekelnek a szenvedései, tudunk, mert akarunk együttérezni és azonosulni vele. Mert tudjuk, mit jelent kisebb-ségiként áttettegni a történelmen, tudjuk, mit jelent százszoros, ezerszeres energiával küzdeni azért, amiért az anyaország lejtmenetben sem tud.

Mert a mindenkor türelmes vásárhelyi magyarság tudott és tud azonosulni azzal, ami a történelem során neki is osztályrészül jutott olykor. Ezért telik meg a templom – bármelyik felekezeti legyen is az, mert már unitáriusok, katolikusok is otthont adtak a magyar-örmény rendezvénynek – olyankor, amikor a lélek harangjai szólalnak meg.

Az örmény „vírus” fertőz. Istennek legyen hála. Mert az alig egy éve működő egyesület egyre több érdeklődőt, egyre több szimpatizánst vonz rendezvényeire. És így van ez rendjén Bethlen Gábor szabad városában.

(Megjelent: *Vásárhelyi Hírlap*, 2008. április 28.)

Nagy Botond

Emlékezés az első holokausztra

Az Örmény Népirtás Napját követően, szombaton emlékezett meg a marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület a huszadik század eleji örmény holokausztról, a világ első, központilag irányított népirtásáról. A rendezvényre a Köteles Sámuel utcai minoriták templomában került sor, ahol örmény szerzetesek szerint misén is részt vehetett a szép számú közönség – örmény származásúak és szimpatizánsok egyaránt.

A délutáni megemlékezésen a vásárhelyi egyesület elnöke, *Dr. Puskás Attila* történész üdvözölte a résztvevőket, majd a vásárhelyi örmény közösség történetét ismertette. Mint mondta, a leszármazottak ma is itt élnek, óhatatlanul megfertőzte őket az „örmény vírus”, amely minden szárnycsapással erősebb lesz.

Ez a rendezvény is egy ilyen szárnycsapás – emlékezés azokra, akik nemzetiségük, keresztény hitük miatt pusztultak el. Mintegy másfél – két millióan. Magas körökből irányított, céltudatos megsemmisítés volt ez a huszadik század első két évtizedében. A páratlan népirtás követőkre is talált, Hitler számára példaként szolgált

– mondta Dr. Puskás Attila, majd örmény liturgia szerinti szentmise kezdődött, *Szakács Endre* romániai örmény katolikus vikárius, szamosújvári örmény plébános főcelebrálásával és plébániájának kórusával, akik örmény énekekkel színesítették a rendezvényt. A misét követő szünetben a témához kötődő könyveket lehetett vásárolni – *dr. Issekutz Sarolta* és az Erdélyi Örmény Kulturális Gyökerek Egyesület adománya –, majd az összejövetel második felében az örmény genocídiumot higgadtan, szakszerűen és objektíven bemutató francia dokumentumfilmet tekintették meg a népirtásban elveszett örményekre emlékező résztvevők.

(Megjelent: *Népújtság*, 2008. április 29.)

Emlékezzünk

5 évvel ezelőtt, 2003. június 26-án temettük el egyesületünk egyik szeretett tagját, Jakabffy Ernőt. Gyergyóból indult, majd Svédországban élt hosszú ideig, ahonnan szíve visszahúzta Magyarországra. Utolsó közös utazásunk a barangoló csoporttal Erdélybe és az Al-Duna vidékére vezetett vidáman, jókedvűen. Idén ugyancsak arra a vidékre látogatunk. Sohasem felejtsük el a jóízű beszélgetéseket, az önzetlen segítségét úgy az egyesületünk, mint a gyergyói szülőföld és az örmény közösség megsegítésére.

Emlékét őrizzük töretlenül.

M

Nemrég volt pünkösöd ünnepe

Dávid Antal Iván, a kézdívisárhelyi születésű író, a „Háromszék nem alkuszik”, a „Kolozsvári futár”, az „Erdély nagy romlása” című trilógia és számos más, erdélyi történelmi témájú könyv szerzője 1952-ben az öreg írógépen esszékönyvet írt gyermekeinek, a címe: „Magányos este”. Egyetlen példányban kopogta le a gépen, és máig sem jelent meg. Más idők járnak.

Nemrég volt pünkösöd ünnepe. Talán érdemes felidézni az egykori Székelyföld iránt elfogult, meggondolt író szavait, amelyeket – ismétlem – 1952 sötét napjaiban írt, immár Budapesten.

(Kevéske magyarázat a szöveghez: az első mondatban „édesanyám” – Császár Zakariás Anna, a szerző édesanyja, az én nagyanyám. Az a kép a somlyói búcsúról, amit Dávid Antal Iván leír, általa az 1930-as években tapasztalt, személyes élmények világa. Nagyszüleim és szüleim nehezen viselték a sívár, budapesti számkivettséget és az „otthon” csakis Erdélyt, Háromszéket és a Gyimeseket jelentette.)

dcs

Dávid Antal Iván

Ékes virágszál

– Holnap hajnalban indulnak a szegény háromszékiek Somlyóra... – így szólt édesanyám pünkösöd előtti pénteken, s erre az emlékre megfényesedett a szemünk. – Az úton, fiam, ahogy a kereszt után gyalognak ötven-hatvan kilométert, szépen énekelnek.

*Ékes Virágszál
Kit Szent Anna szült,
Szép Szűzmária
Könyörögj értünk!*

A keresztet s a templomi zászlókat erős, szilaj férfiak viszik. Kétoldalt ministráns gyermekek rázogatják ütemesen a csengettyüket, ahogy a menet áthalad a falvakon, a templomkertből mindenütt csatlakozik hozzájuk az ottani kereszt. Csíkszeredába már hatalmasan hóm-

pölygő folyam érkezik, s a somlyói úton felfelé újra kihúzzák magukat, mintha nem második napja gyalognának hegyen-völgyön át. Egyenesre igazítják köszvényes, fáradt derekukat, katonásan döng a csizmás lábak lépése, az aszszonyok megigazítják fejükön a kendőt s a gyermekek megtörülük az orrukat, homlokukat az izzadságtól. Hiszen a Mária elé érkeznek.

Szándékosan mondtam, hogy „a” Mária. Mert így mondják. Van egy Szűzmária, akit tisztelnek és szeretnek, akinek a képe ott van a házakban, szobra a módosabbaknál s a kicsi templomokban. De a Somlyón levő csodatevő Mária szobor „a” Mária, itt az „a” nem névelő, hanem mutató szócska, amely bizonyossá teszi az embert arról, hogy a somlyói Máriáról van szó. Ő az, aki

együtt szokott sírni a székelyekkel, a néptömérdek bajában és ritka örömeiben.

Ha Isten azt a népet szorítja csapásokkal, másutt áldással a jó útra, amelyiket szereti, akkor a székelyt a magyarnál is többre tartja. Ezért olyan kitörülhetetlen és szívfacsaró az emlékezés a fenyőre, havasra, borvízre, a szép széles szavakra. Édesanyánkban is a fájdalmas aszszonyt, az érettünk szenvedőt szeretjük, más szeretettel, mint édesapánkat.

A hazádról beszélhetsz legkönnyebben úgy, hogy az emberek meghatódjanak. Olsó sikert és nagy irodalmi pénzarátást jelent.

De amit az előbb elmondottam az otthoni búcsújárókról, az hozzátartozik a mai beszélgetésünkhöz. Nem akartalak meghat-

ni: így van. Somlyón, a börtönből szabaddító Édesanyánál kivirágzik a hit, és nem a szemléletekről való meggyőződéssel, hanem a remélt dolgok valóságává válik, Szent Pál meghatározása szerint.

A hideg-buták azt szokták mondani, hogy a Székelyföld az Isten háta megett van. Pedig jó darabot mehetsz a világban, amíg olyan közel érzed Istent, mint a Gyilkos szikla vidékén, a Szent Anna tónál, a Bálványos várnál, a Hargita roppant fenyőorgonái között. Az Ékes Virágszál otthonában pedig szinte Isten arcát láthatod. Akik így beszélnek, azok a magyar nyelv kifejezéseit sem ismerik. Isten nevének említésével mindig a nagyságot, hatalmast, minden mástól különböző fenségést fejezi ki nyelvünk.

Vikol Kálmán zenetanár emlékplakettje

Bálint Júliának egy korábbi levelemben írtam, hogy készül *Vikol Kálmán* zenetanár emlékplakettje. Az idei Bod Péter Napok keretében a képző vendiákjai megtartották az 55 éves találkozójukat. Évekig tervezgették, hogy szeretett zenetanárunknak, Vikol Kálmánnak emlékplakettet állítanak. A szándékot a képző mai vezetősege a legmesszebbmenően támogatta. Az ünnepi megemlékezést május 16-án *Fejér Kálmán* szatmárnémeti nyugdíjas zenetanár, a képző volt diákja nyitotta meg, majd *Fábián Erzsébet* nyugalmazott óvónő elevenítette fel az emlékeit. Ezek után *Vikol Erzsébet* nyugalmazott magyartanár, a tanár úr legidősebb gyermeke, a képző volt tanára ismertette édesapja pályafutását a mai fiatalokkal, és mindazokkal, akik

nem ismerték az egykori zenetanár tevékenységét. A plakettet a zeneteremben az alkotó művész, *Vetró András* szobrász és a képző igazgatója, *Bajcsi Ildikó* leplezte le. Az igazgatónő beszéde után még egy vendiák, *Kovács Mária* nyugdíjas tanítónő is emlékezett. Hat gyermeke közül öt jelen volt, lánya súlyos műtétje miatt hiányzott. A Vikol családot meglepte, hogy együtt lépett fel Kovács Mária fia, és unokája, Vikol Kálmán, aki Pesten is közreműködött az örmény napokon, valamint dédunokája is. A meleghangú, családias összejövétel tisztelgés volt Vikol Kálmán emléke előtt, amelyet igazán megérdemelt a zenetanár, aki egész életét tanítványai és népes családja között osztotta meg. Emléke legyen áldott.

Vikol Erzsébet (Kolozsvár)

Emléktáblát állítana egy nagyszerű asszonynak

Áprilisban hunyt el a szamosújvári Lengyelne Faragó Mária, a Téka Alapítvány egyik alapítója, támogatója és fenntartója, a város utolsó nagyasszonya. Életének teljességéről vagy éppen annak részéről barátai, hálás tanítványai regényeket tudnának mesélni, mindenki kapott valamit tőle. Miközben róla beszélgettünk egy elvitathatatlanul sikeres barátjával, *Novák Ferenc*cel, ugyanazt a tanúságot szűrhettem le a művész szavaiból, amit a szomorújelentésben olvashattunk: Lengyelne Faragó Mária holtában is megerősít a mindennapokban, és értéket képvisel.

Novák Ferenc 1931-ben született a romániai Nagyenyeden. Az ELTE-n néprajzot tanult, majd elvégezte a Színház- és Filmművészeti Főiskola koreográfus-rendező szakát. Több táncegyüttes, majd a Honvéd Művészegyüttes vezetője volt. 2003-ban ő volt az István, a király című rockopera első erdélyi előadásának koreográfusa és

rendezője. 1996-tól a Magyar Művészeti Akadémia tagja, Erkel- és Kossuth-díjas érdemes művész, megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal kitüntetését. A művészt 2003-ban jelölték a Prima Primissima díjra. A Jubileumi Prima Primissima Díjban 2007-ben részesült.

– Nagyenyeden születtem, de ez nem volt jellemző a család egyik ágára sem, az apám ott dolgozott a harmincas években. A Novákok dicsőszentmártoniak, és protestánsok. Ugyanakkor érkeztek, mint az örmények, a táborhegyi ütközet után jöttek a vallási tolerancia irányába. Ugyanaz a fejedelem adott számos családnak, többek között az én őseimnek is kisbirtokot. Nagynéném, aki 1995-ben halt meg Bukarestben, 93-ban még magnetofonba mondta, hol laktak nagyapjáék Dicsőszentmártonban. Gyermekkorában minden nyáron ott nyaralt. Novák nagyapám felrúgta a családi tradíciót, – minden elsőszülött fiú tiszteletes lett –, őbelő-

le tanító Borgoprundon. Amikor a faluban egy szamosújvári örmény fatelep tulajdonosa a munkásainak majálist rendezett, a tulajdonos unokahúgát nagyapám addig táncoltatta, amíg szerelmesek lettek egymásba. Elvette feleségül. Így lett az örmény nagyanyám családja révén nagyapám Szamosújváron tanító, majd igazgató tanító. Nagyon aktív, közösgé-teremtő életet élt, például 1921-ben megrendezte a Falu rossza című népszínművet. Nagymama csendes, de nagyon erős egyéniség volt, három hatalmas fia nem mert vele ellenkezni. El tudta érni, hogy minden nyáron, egy hosszú hétvégén együtt volt a teljes család. Egyébként példásan

jó viszony uralkodott közöttük, imádták egymást és imádták „erőszakos” anyósukat. Nagyapám magas szőke kékszemű volt, mint fiam, szláv ág. Lányom visszaüt genetikailag az örmény ágra, keleti fizimiskájú, fekete lány. Sokat voltam nagyanyáméknál Szamosújváron, a tavaszi és téli szüneteket ott töltöttem. A környezetem örmény volt. Annak ellenére, hogy negyed örmény vagyok, erős az örmény identitásom. 1944 őszén Budapestre kerültünk, a gimnáziumot itt fejeztem be. Nagyon rossz káder voltam, de 1949-ben felvettek az egyetemre, aztán mégse tanulhattam, csak 1958-ban folytathattam a bölcsészkart néprajz szakon, hivatalosan okleveles etnográfus vagyok. Szakdolgozatom Székről írtam, ami 13 kilométerre van Szamosújvártól.

– *Tehát Szamosújvár az összekötő kapocs az örmény gyökerű polgárszszonyhoz?*

– Lassanként, a sok Szamosújvárra való járással, és főleg a rendszerváltás után ismertem meg Lengyel Marit. Csodálatos asszony volt, nem múlt el alkalom, hogy ne töltöttünk volna el egy csomó időt náluk. Minden kutyáját megsimogattam, és ismerem az egész gyönyörű családját. Nagybátyám is ott lakott az első utcában, felesége a nagyon gazdag Placsintár örmény kereskedő család lánya volt. Lengyel Mariék gyönyörűen berendezett háza valamilyen csoda folytán bútorostól a milliókat érő cserépkályháig, mindenestől komplett maradt. Ha valamelyik barátomnak el akar-

tam mondani, milyenek voltak az örmény házak belülről, akkor a Lengyel Mariékhoz vittem. Sok külsős vendége volt, köztük persze olyan is, akivel később egy életre szóló barátságot kötött, mit például Karikás Péter, aki négy évig bukaresti kultúrattasé volt, és számtalan embert mentett át Magyarországra, amikor még nagyon nehéz volt. Vagy Bodor Pali és még sorolhatnám...

– *A Téka Alapítvány búcsúzott Lengyel Marika nénitől. Rajtuk keresztül is tartotta a kapcsolatot vele?*

– Marika főleg a rendszerváltás után kezébe vette a közösségi életet. Óriási része van abban, hogy megalakult a Téka Alapítvány, ahol csodálatos munkát végeznek. Ő volt ennek a lelke. A Téka Alapítvány olyan közösség, ahová a gyerekeknek a nagy része, – akik főiskolára, egyetemre kerülnek, akiknek vágyuk van arra, hogy tanuljanak, – a mezősegi kis falvakból jön, paraszt gyerekek, akik így válnak értelmiségivé. A Téka Alapítvány, illetve Marika volt az „anyukája”, az Alma Mater minden gyereknek. Az alapítványban dolgozó fiatal emberek csüngtek Marikán, bármilyen problémájuk volt, Marika néni mindent elintézett, megoldott, vagy szerzett kapcsolatot. A Téka Alapítvány a táncot gyűjti, terjeszti, együttesük, könyvtáruk van, amibe mi is rengeteg könyvet, video felvételt vittünk, hogy egy kicsit tudományos központtá is váljon. Ők ott egy örmény háznak, – amely rézsút nagyanyámék házával szemben áll,

egykor Esztegar bácsi háza volt, akinek két gyönyörű lánya volt. A két unokabátyán udvarolt nekik, – az udvarán építettek egy kollégiumot, párhuzamosan a Kallós Alapítvány kollégiumával. Az egyikbe járnak az alsósok, a másikba a felsősök a mezőségi szörvány falvakból, ahol nincs annyi gyerek, hogy iskola legyen. Itt tudnak a gyerekek magyar iskolába járni. Most már a felsősök annyian vannak, hogy Szamosújváron magyar tagozata is indult a gimnáziumnak. Valamikor úgy hívták Főgimnázium, az apám is oda járt, Moldován Domokos bácsival együtt játszott a füleslabda csapatban.

– *Kérem, meséljen egy személyes emléket Marika néniről!*

– Egy polgár lányt, akinek udvaroltam 1992-ben, elvittem Szamosújvárra. Marika rögtön rájött, hogy nem csak egy vendégről van szó. Akkoriban volt Balla Feri fiának az esküvője. Marika behívta a lányt egy másik szobába, aki kis idő múlva kijött egy gyönyörű kalotaszegi ruhában. „Na, így vidd el a lakodalomba!” – mondta. Fantasztikus asszony volt. A polgár lány na-

gyon boldog volt, mindenki felkérte a lagziban. A lány nem volt táncos, ezért máig is ez a szóbeszéd járja a Mezőségben: „Azért nem tudsz táncolni, mert kalotaszegi vagy!”

– *Hogyan ápolja Lengyelné Faragó Mária emlékét?*

– Mari emléke nagyon sokáig fenn fog maradni. Ha legközelebb megyek, javasolni fogom, tegyünk egy emléktáblát a házra. Ott élt egy csodálatos asszony. Anyagilag is komolyan támogatom időnként a Téka Alapítványt, és természetesen a tábla elkészítését is fogom támogatni. Sajnálom, hogy életében tudtommal filmfelvétel nem készült róla, csak néhány fotó. Böjte József csinált egy dokumentumfilmet Ákosról (Lengyel Ákos, Mária férje – a Szerk.), aki azt meséli a filmen, hogy a hurutot hogyan kell csinálni. Megbeszéltem Böjtével, vajon megvan-e a maradék film, ha nem is vágta be a véglegesbe, Mariról is megemlékezhetünk. Egyébként Mari szerezte be nekem a hurutot, ha Szamosújvárra mentem. Nemcsak ezért hiányzik...

Béres L. Attila

Szomorújelentés

Murádin Antal, volt szamosújvári, majd esztergomi lakos 2008. május 23-án, 80. éves korában váratlanul elhunyt. Temetése június 2-án fél 10 órakor volt az esztergomi belvárosi temetőben, örmény katolikus szertartás szerint.

Gyászolják: felesége, gyermekei, további családtagjai, rokonai, barátai, az erdélyi örmény közösség.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Örmény-magyar gyermekrovat

(16. rész)

Kedves örmény származású gyermekek!

2007-ben elindítottunk nektek egy rovatot, hogy megismerjétek örmény őseink történetét. Magyar őseinkről – *Szent István* királyról, *Szent Erzsébet*ről, *Szent László*ról, *Szent Imre* hercegről és másokról – biztosan nagyon sok szép történetet ismertek. Ti azonban a magyar ősök mellett sok örmény hőst is őseiteknek tudhattok, akik Örményországban éltek, ahonnan mi is származunk. Rájuk is büszkék lehettek, mert nagyon sokat tettek népükért és hitükért, és büszkén mesélhettek róluk az iskolában és a barátaitoknak.

2007-ben többen válaszoltak a kérdésekre, és mi nagyon örvendünk nekik. De még sokan vannak, akik szeretnének írni és nyerni 2008-ban is. Mert a verseny a Marosvásárhelyi Örménymagyar Egyesület jóvoltából ebben az évben is folytatódik! Ha nem tudtok írni, akkor rajzoljatok, ha pedig nem értitek, akkor addig nyaggassátok szüleiteket és nagyszüleiteket, amíg segítenek.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT GYŐZTESE 2008-BAN!

Leveleiteket várjuk emailon: pattila001@yahoo.it, vagy *dr. Puskás Attila*, str. Busuiocului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

Tigrán és V. Mithridát

Szíria és Palesztina elfoglalása után Nagy Tigrán király aranypénzeket veretett saját képmásával, amelyekből még ma is sokat láthatunk a múzeumokban. Tigrán célja az volt, hogy kiszorítsa a rómaiakat Kis-Ázsiából. Pontusz királyában, V. Mithridátban szövetségesre talált. Mithridát egy nagyon éles eszű, de ugyanakkor meggondolatlan ember volt. Gyűlölte a rómaiakat, akik országát fenyegették. Szövetséget kötött Tigránnal, és hogy megerősítse a szövetséget, hozzáadta gyönyörű leányát. Az esküvőt igazi keleti pompával ünnepelték meg. Ekkor Lucullus római hadvezér 40 000

harcosával Tigránágerth ellen vonult. Ennek ellenére hatezer örmény harcosnak mégis sikerült utat törni Lucullus seregén keresztül Tigránágerth felé, és kimentették a király családját és egész vagyonát. Tigrán visszatért országába, és legyőzte a római hadvezért. Róma ekkor visszahívta Lucullust, és helyében Pompeiust küldte, aki mindent békésen szeretett volna megoldani. Nagy Tigrán megöregedett, megfogyott harci ereje és kedve, ezért kész volt békét kötni a rómaiakkal, és Róma barátja lett.

Miért támadta meg Lucullus serege Örményországot?

(Folytatás a 38. oldalról)

Két válasz:

Március: Árdászscesz király a pogány perzsa szokások elhagyásáért a görög kultúrát támogatta.

Április: Népe jólétét földműveléssel és alacsony adókkal támogatta. Hannibál segítségével fővárost épített, amit Árdászcsiának neveztek el.

Molnár Zsófi rajza

BARANGOLÁS ŐSEINK FÖLDJÉN

(Marosszék, Nyárádszentes, Hátszeg, Szászföld, Bánság,
Vaskapu, Kazán-szoros, Herkulesfürdő)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja

2008

Útvonal: Budapest – Szeged – Kiszombor – Csanád – Nagyszentmiklós – Temesvár – Lugos – Orsova – Dunaorbágy – Kazán-szoros – Herkulesfürdő – Vaskapu – Szörényvár – Berszászka – Lászlóvára – Karánsebes – Hátszeg – Nagyszeben – Medgyes – Gernyeszeg – Sáromberke – Mikháza – Jobbágytelke – Szováta – Nyárádszentes – Marosvásárhely – Szászrégen – Tancs – Kolozsvár – Nagyvárad – Ártánd – Budapest

Időtartam: 7 nap (augusztus 6–12.)

Autóbuszos útvonalhossz: Kb.: 2300 km

Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: túraruházat, fürdőruha

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi vezeti a társasutazás kezdetétől annak végéig

Részvételi díj: 63 000 Ft/fő (Ifjúsági kedvezmény 25 év alatt 8000 Ft)

Az összeg tartalmazza a vezetést, a félpanziót, a szállást és a belépőket és a helyi produkciókat, kivéve a fakultatív programokat és a busz költséget (20 000 Ft, min. 40 résztvevő esetén).

A bejárt emlékhelyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal, valamint a népköltészet remekeivel idézzük fel.

*

A részletes program megtalálható az áprilisi (28–30. oldal) és a májusi (35–37. oldal) füzetekben. A júniusi klubnapon korlátozott számban még elfogadnak jelentkezéseket.

Programajánló

Világosító Szent Gergely napi búcsú

Június 7-én, szombaton 11 órakor lesz Szamosújváron az
Örmény Katolikus Templomban

Június 8-án, vasárnap 16,30 órakor lesz
a budapesti Örmény Katolikus Templomban (XI. Olray u. 6.)

Szamosújváron szálláslehetőség: TÉKA Alapítványnál 2500–3500 Ft/nap/fő.
(Szamosújvár, Mihai Viteazul u. 39., telefon: 40-264-243-198,
e-mail: teka@teka.ro).

Meghívó

A **II. kerület Napja** keretében a *Millenárison június 14-én 11 óra 30 perctől az Ízek utcája Örmény sátonnál* mutatkozik be a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

Dr. Issekutz Sarolta az Erdélyi örmény konyha, fűszerezve c. könyvét mutatja be, amelyhez zenei aláfestésként *Alex Száva*: Oh, barátom, Ov paregam erdélyi örmény népzene lemez számai hangzanak el. A látogatók a könyv receptjeiből készült erdélyi örmény ételeket is megkóstolhatnak. A könyvből és a lemezből a helyszínen vásárolhatnak az érdeklődők.

Szeretettel vár mindenkit a rendező önkormányzat nevében

dr. Issekutz Sarolta elnök

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791 – az iroda átmenetileg szünetel!)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

a Ferencvárosi-, a II. kerületi és Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Mb. főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.

